

*“Jag pallar inte kriga hela tiden. Vem fan är
det som krigar för mig när det händer mig
någonting?”*

En kvalitativ studie om vardagsrasismens uttryck och
påverkan på fem kvinnor.

*“I can’t fight all the time. Who the hell
supports me if something happens to me?”*

A qualitative study of the expression of everyday racism and
its impact on five women.

Julia Andersson

Abstract

The aim of this study is to describe and explain how five women with a non-European background find the expression of everyday racism in today's Swedish society, how everyday racism can affect their mental health and how they experience that the Swedish majority population handle and respond to everyday racism. The study is qualitative and was made with semi-structured interviews. The theories used are the theory of everyday racism, "we" and "the Others" and Goffman's stigma. The results indicate that everyday racism is manifested through the population's ignorance and silence, comments, prejudices and stereotypes and is mainly expressed in arenas where there are many people at the same time. According to the women, the school and the labor market are the two most common arenas for the expression of everyday racism. They witness that the Swedish majority population rarely deal with the occurrence of everyday racism. Their mental health is negatively affected by everyday racism and can lower the individual's self-esteem. The study's three theories that include everyday racism, "we" and "the Others" and stigma can be applied to the women's stories about their experiences and feelings about everyday racism in the Swedish society.

Keywords: Everyday racism, "we" and "the Others", stigma, female informants, IMER [International Migration and Ethnic Relations].

Nyckelord: Vardagsrasism, "vi" och "de Andra", stigma, kvinnliga informanter, IMER [Internationell Migration och Etniska Relationer].

Förord

Stort tack till min handledare Anders S. Wigerfelt för din kunskap och vägledning till studien. Jag riktar även ett tack till mina klasskamrater Julius och Caroline för att vi tillsammans har motiverat, stöttat och hjälpt varandra i en tid kännetecknad av ensamhet och pandemi. Ni har bidragit till att arbetsprocessen blivit mycket lättare. Tack till min familj och mina vänner för era goda råd och er förståelse för den tidskrävande uppsatsen.

Mitt största tack går till er fantastiska kvinnor som ställt upp på intervjuerna och valt att berätta om era upplevelser och känslor om vardagsrasism. Utan er hade studien aldrig varit möjlig att genomföra.

Malmö, juni 2021

Julia Andersson

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
1.1 Problemformulering	2
1.2 Syfte och frågeställningar	3
1.3 Avgränsning	3
2. Tidigare forskning	4
2.1 Vardagsrasism i Sverige - rasistiska strukturer och kategorisering av individer	4
2.2 Vardagsrasismens uttryck	5
2.3 Vardagsrasism och psykiskt välmående	5
2.4 Hur kan vardagsrasism motverkas?	6
2.5 Studiens förhållningssätt till forskningsfältet	7
3. Teoretiskt ramverk	9
3.1 Vardagsrasism	9
3.2 “Vi” och “de Andra”	10
3.3 Stigma	11
4. Metod och material	13
4.1 Kvalitativ metod	13
4.2 Intervju som metod	13
4.2.1 Semistrukturerade intervjuer	14
4.2.2 Intervjuguide	14
4.3 Presentation av studiens informanter	15
4.4 Urval	15
4.5 Genomförande av intervjuer	16
4.6 För- och nackdelar med intervju som metod	18
4.7 Validitet och reliabilitet	18
4.8 Etiska reflektioner	19
5. Resultat och analys	21
5.1 Vardagsrasismens uttryck och uppträdande i samhälleliga arenor	21
5.1.1 Skolan	21
5.1.2 Arbetsmarknaden	23
5.2 Majoritetsbefolkningens hantering av samt reaktion på vardagsrasism	26
5.3 Vardagsrasismens konsekvenser på kvinnornas psykiska välmående	28

6. Slutsats och avslutning	33
6.1 Slutsats	33
6.1.1 Vardagsrasismens uttryck och förekomst	33
6.1.2 Majoritetsbefolkningens hantering av och reaktion på vardagsrasism	34
6.1.3 Vardagsrasismens påverkan på det psykiska välmåendet	35
6.2 Förslag på framtida forskning	36
7. Referenslista	38
7.1 Litterära källor	38
7.2 Elektroniska källor	41
8. Bilagor	42
8.1 Intervjuguide	42
8.2 Mail till studenter på kandidatprogrammet 'Mångfaldsstudier'	46

1. Introduktion

“Jonas Hassen Khemiri skriver ett öppet brev till Beatrice Ask och skildrar sin oupphörliga utsatthet som icke-vit. Han skriver om hur han anstränger sig för att gå så normalt och okriminellt som möjligt i skivaffären, försöker sträcka sig efter cd-skivan på ett sätt som signalerar att han inte ska stjäla den. Han berättar hur det är att leva med en ständigt vit blick på sig, i sig. Han är inte den första eller sista som berättar om hur rasismen genomsyrar hela våra jag, våra tankar och kroppar. Men ofta tycks dessa berättelser hamna i skymundan, vid sidan om andra debatter, och blir inte föremål stora nog i sig för att analysera och diskutera” (Malesevic, 2013: 23).

Sedan många år tillbaka har forskningsstudier visat att rasism och negativ särbehandling förekommer gentemot icke etniskt svenska individer (Hübinette & Tigervall, 2008; Schmauch, 2006; Tigervall & Hübinette, 2010; Wigerfelt & Wigerfelt, 2014). Utomstående länders bild av Sverige har enligt Ulrika Schmauch (2006: 5) tidigare varit god och betraktats som ett inbjudande och öppet land där individer från världens alla hörn har varit välkomna. I dagsläget utmanas denna gästvänlighet då rasism och fientlighet har fått en allt tydligare prägel på Sveriges karaktär.

“Icke-vita” människor uttrycker själva att de utsätts för negativ särbehandling och etnisk diskriminering av samhällets individer. Med andra ord infaller en rasifieringsprocess som orsakar en ökad nivå av rasism (Wigerfelt, Wigerfelt & Kiiskinen, 2014: 2). Vissa utländska individer kan i vardagliga situationer bli annorlunda behandlade i jämförelse med de etniskt svenska, bland annat på grund av deras kultur, etnicitet, hudfärg och språk. De underordnas och utsätts för orättvis behandling och diskriminerande strukturer, medan den etniskt svenska befolkningen överordnas och gynnas av samhällets konstruerade normer (Hübinette & Tigervall, 2008: 12).

I denna studie kommer vardagsrasismen att uppmärksammas och studeras med målet att öka den svenska befolkningens kännedom om ämnet. “Vardagsrasism är beteckningen på alldagliga situationer som omvandlas till rasistiska situationer.” (Antirasistiska Akademin, u.å.). Fenomenet utgör ett omfattande samhällsproblem och äger rum i den utsatta individens vardagsliv och reproduceras i form av bland annat “...vardagliga kränkningar, rasistiska skämt och kommentarer, misstänkliggöranden, allmänna fördomar, känslor av utanförskap”

och så vidare (Jämte, 2013: 25). Vardagsrasism kännetecknas således av rutinmässiga handlingar som i stor utsträckning förekommer oftare än vad både de utsatta individerna och samhällets omgivning kan uppfatta (Motsieloa, 2003: 13).

1.1 Problemformulering

Forskning tyder på att rasism, vardagsrasism inkluderat, är en social praxis som existerar i majoriteten av samhällets arenor och uttrycks genom normer, värderingar och regelverk som samhället konstruerar. Den utgör därmed ett strukturellt problem som bland annat formas genom allmänhetens maktstrukturer och normativa förväntningar (de los Reyes & Wingborg, 2002: 72). Skolan är en arena som har inflytande över barns inlärning samt uppfattning om andra individer och redan i ung ålder lär sig barn att skapa skillnad mellan sig själva och andra. Detta kan komma att bli en betydande orsak för samhällets fortsatta reproducering av vardagsrasism (Lappalainen, 2005: 224).

Att ständigt höra opassande skämt, undrande kommentarer samt bristande förståelse från omvärlden beträffande sin härkomst och samhällsposition har kommit att bli vardagsmat för de som utsätts för vardagsrasism. Att anses som normativt avvikande utgör en psykisk påfrestning. Det svenska samhällets bild av människor vars härkomst eller utseende skiljer sig från det så kallade etniskt svenska orsakar en förtryckande maktstruktur och bidrar till ökad polarisering. Vardagsrasism utgör således ett omfattande problem som har visat sig få en betydande påverkan för de utsatta individernas psykiska välmående (de los Reyes & Kamali, 2005: 20). Omgivningens oavbrutna utsöndring av vardagsrasism placerar sig som en tickande bomb i människan som kan resultera i olika varianter av psykisk påfrestning (Malesevic, 2013: 23).

Det är av intresse att undersöka hur de utsatta individerna menar att den svenska majoritetsbefolkningen hanterar samt reagerar på vardagsrasismens förekomst. Det finns en avsaknad av denna kunskap i övriga forskningsstudier, vilket skulle kunna utgöra ett problem eftersom allmänheten möjligtvis får en mindre eller sämre kännedom angående hur samhället hanterar och reagerar för att förhindra vardagsrasismens existens. Med utgångspunkt i fem kvinnors upplevelser och känslor om vardagsrasism kommer studien bland annat undersöka hur de menar att majoritetsbefolkningen reagerar vid vardagsrasismens uppträdande. Detta menar jag krävs för att öka kompetensen kring vardagsrasism och fokusera på de utsatta individernas upplevelser och känslor.

1.2 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att beskriva, studera och analysera hur vardagsrasism tar sig uttryck i det svenska samhället idag samt vilka konsekvenser den kan få på de utsatta individerna. Intentionen är att undersöka hur fem kvinnor anser att majoritetsbefolkningen väljer att hantera och reagera vid förekomsten av vardagsrasism. Studien i sin helhet har som syfte att bringa ökad kunskap angående hur uppdelningen av samhällets individer kan se ut samt vilka konsekvenser denna uppdelning kan få. Syftet kommer att besvaras med följande frågeställningar:

- Var förekommer vardagsrasism och hur tar den sig uttryck enligt studiens informanter?
- På vilka sätt upplever informanterna att den svenska majoritetsbefolkningen hanterar samt reagerar på förekomsten av vardagsrasism?
- Vilka konsekvenser kan utsatthet för vardagsrasism få för informanternas psykiska välmående?

1.3 Avgränsning

Studien är avgränsad till att undersöka fem kvinnors upplevelser, åsikter och känslor kring vardagsrasism. Studien kommer att studera deras egna erfarenheter och bedrivs därför med hjälp av fyra semistrukturerade intervjuer, tre individuella samt en parintervju. Informanterna är mellan 22 till 37 år och är antingen födda i ett utomeuropeiskt land eller har föräldrar som är födda i ett utomeuropeiskt land. De medverkande har ursprung från Afrika och Asien. För att bevara informanternas anonymitet kommer deras ursprungsland endast att benämnas genom vilken del av kontinenten de härstammar från.

Det aktiva valet med att avgränsa studien till att endast undersöka kvinnor beror på att jag vill framhäva kvinnans ord och låta läsaren ta del av den kvinnliga uppfattningen och perspektivet om vardagsrasism.

2. Tidigare forskning

Kommande kapitel redogör för tidigare forskning om vardagsrasism, dess uttryck samt vilka konsekvenser det kan få på människans psykiska välmående. De forskningsstudier som presenteras behandlar den vardagsrasism som samhällets individer får utstå och är därmed relevant för studiens syfte. Majoriteten av följande studier är framställda av svenska forskare med intentionen att forskningen ska vara så applicerbar som möjligt på det svenska samhället, men även för att den ska kunna tillämpas till studiens material. Forskning kan tolkas på olika sätt och jag är medveten om att min individuella förståelse och tolkning av materialet skulle kunna få en särskild innebörd för studien. Tidigare forskning som studerar majoritetsbefolkningens hantering samt reaktion på vardagsrasism har inte funnits och kommer därför inte att redovisas i kapitlet.

2.1 Vardagsrasism i Sverige - rasistiska strukturer och kategorisering av individer

I sin doktorsavhandling undersöker Schmauch (2006: 6) individer som själva beskriver sig vara utsatta för vardagsrasism. Att ständigt bli ifrågasatt om sin härkomst eller position i samhället utgör en gemensam nämnare hos de tillfrågade. Hon beskriver hur individer med afrikansk bakgrund utsätts för samt väljer att hantera vardagsrasism i en svensk kontext. Schmauchs (2006: 185) resultat indikerar på att vardagsrasismen är en pågående förtryckande struktur i samhället som dagligen påverkar de berörda individerna. Den påverkar deras relation till det svenska samhället och får dem att fundera på om de över huvud taget ska spendera sin tid i Sverige. Den vardagsrasism som ständigt angriper vissa människor gör sig synlig i den utsträckning att det blir svårt att finna en så kallad frizon i vardagen. Vardagsrasismen existerar i det svenska samhällets alla nivåer och gör inget uppehåll i de drabbade människornas vardagsliv, vilket innebär att ifrågasättanden misstänkliggörande och olika former av rasism pågår oavbrutet.

Individer positioneras och tilldelas givna sociala positioner av sin omgivning. Istället för att benämnas som "hon", "han" eller "hen", delas de upp i kategorier och rasifieras utifrån en redan bestämd diskurs som konstaterar att personen i fråga inte är "svensk". Exempel på sociala kategorier är "invandrare", "afrikan" och "muslim". De samhälleliga diskurserna skapas bland annat utifrån människans rädsla för det främmande, det som inte anses vara likadant som det svenska majoritetssamhället. Det avstånd som i sin tur skapas mellan

grupperna reproducerar och upprätthåller de rasistiska maktstrukturer som diskurserna bildat sedan en lång tid tillbaka (Schmauch, 2006: 185-189).

2.2 Vardagsrasismens uttryck

Tidigare forskning om vardagsrasism bekräftar att de drabbade individerna är eniga om begreppets innebörd. Många väljer att beskriva det som nedsättande uttalanden, blickar och fördomar från omgivningen som ibland kan vara svåra att avgöra om de är medvetet nedlåtande eller inte (Walton, Priest & Paradies, 2013: 86). Forskarna Carina Tigervall och Tobias Hübinette (2010: 494-496) beskriver i sin studie om adopterade vuxna i Sverige angående var och hur vardagsrasismen gör sig synlig i de berörda människornas liv. Det är vanligt förekommande att butikspersonal i oberoende klädesaffärer och matbutiker väljer att förfölja och bevaka både manliga och kvinnliga individer med ursprung från utomeuropeiska länder. Som icke etniskt svensk är det dessutom mycket vanligt att vara den enda individen i sitt resesällskap som blir kontrollerad vid Sveriges gränser. Forskarna förklarar vidare att vardagsrasism påträffas på betydligt fler arenor än de ovan nämnda. Kollektivtrafiken är en arena där vardagsrasism gör sig synlig och kan utspela sig genom att resenärer hellre väljer att stå upp på bussen än att sätta sig bredvid en individ med ett icke etniskt svenskt utseende.

Den forskning som Tigervall och Hübinette (2010: 501) presenterar visar att vardagsrasism och rasifiering av människor är förekommande i vardagslivet. Skolan är ännu en arena där vardagsrasism tar sig uttryck och får stor inverkan på de utsatta individerna. Den gör sig synlig genom förutfattade meningar och uttalanden från elever men också från lärare och övrig personal. Deras forskning visar att "icke-vita" elever kategoriseras som en enda homogen grupp, även om de har ursprung från olika länder eller kontinenter, medan vita elever betraktas som enskilda individer. Både lärare och elever genomför således en aktiv rasifieringsprocess där "icke-vita" betraktas som en gemensam individuell social och kulturell grupp. Konsekvenserna av denna uppdelning av "vi" och "de Andra" orsakar att berörda elever känner en exklusion från resterande umgänge och bekräftas att de anses som "annorlunda" i jämförelse med det etniskt svenska.

2.3 Vardagsrasism och psykiskt välmående

Vardagsrasism verkar på flera av samhällets olika plan, både i det personliga och sociala planet, men också institutionellt. Paulina de los Reyes och Masoud Kamali (2005: 20) menar

att en individs utsatthet för rasism, vardagsrasism inkluderat, i många fall kan få negativ påverkan på det psykiska välmåendet och att det kan försämrats efter varje incident där individen blir utsatt. Socialantropologen Philomena Essed (2005: 74) uppmärksammade teorin om vardagsrasism under 1990-talets början och menar att även om vardagsrasism betraktas som en mer osynlig form av rasism ska den inte anses som mer accepterad eller mer skonsam för människans hälsa. Tvärtom kan den istället medföra att de upprepade rasistiska orättvisor som individen utsätts för till slut kan betraktas som mer acceptabla och bli som en del av vardagslivet. Faktum är att vardagsrasism kan orsaka dagliga påminnelser om att man avviker från majoritetsbefolkningens socialt konstruerade normer, vilket påverkar individens psyke och kan i värsta fall kan få skadliga och bestående effekter på hälsan. Detta innebär att begreppets innebörd normaliseras och att den strukturella rasism som samhället konstruerar betraktas som vardaglig för både omgivningen och den individ som utsätts.

Jan Jämtes (2013: 25) beskrivning av vardagsrasism överensstämmer med Esseds forskning om att denna form av rasism upplevs i vardagslivet. Att markera eller misstänkliggöra någon annan som annorlunda utifrån dess yttre attribut eller kulturella bakgrund kan få konsekvenser för den drabbades välmående. Att ständigt bli granskad och kontrollerad av omvärlden kan av förklarliga skäl tära på självkänslan och den psykiska stabiliteten. Även Berit Wigerfelt, Anders S. Wigerfelt och Jenny Kiiskinen (2014: 8) utreder vardagsrasismens påverkan på människans välmående och menar att både medvetna och omedvetna rasistiska handlingar från omgivningen kan orsaka ett sämre självförtroende.

Tigervall och Hübinette (2010: 492) bekräftar i sin studie att adopterade vuxna i Sverige besitter en sämre psykisk hälsa i jämförelse med den etniskt svenska majoritetsbefolkningen. Försämrade hälsa i form av sjukdomar, drog- och alkoholmissbruk och självmordstankar är tillstånd som anses mer förekommande hos denna grupp. Författarna menar att adopterade i större utsträckning utsätts för strukturell diskriminering i form av både vardagsrasism och rasism än vad övriga invandrargrupper i Sverige gör. Rasismen tar sig oftast uttryck i skillnaden mellan dem och majoritetsbefolkningen, då deras "icke-vita" kroppar blir betydande för den rasifiering som framförs.

2.4 Hur kan vardagsrasism motverkas?

Samhällets rasistiska strukturer beskrivs av Anders S. Wigerfelt och Berit Wigerfelt (2014: 64) som strategier för att människan ska kunna bevara samt stärka sin sociala position.

Rasistiska handlingar bekräftar att det går att placera människor i specifika fack och klargöra vilka som betraktas som överordnade respektive underordnade. De dagliga påminnelserna som de utsatta individerna får utstå tyder på att vardagsrasismen gör sig uppenbar, men även att den markerar vilka som skiljer sig från majoritetsbefolkningen och samhällets normer.

Att vardagsrasism existerar menar författarna dels beror på att flertalet faktorer påverkar varandra. Ofta växer rasistiska fördomar när de befinner sig i relation med andra samhällsfaktorer. En stor migrationsvåg kan exempelvis inträffa samtidigt som landets ekonomi sjunker. Även om händelserna inte påverkar varandra kan medborgarna anta att de har ett samband. Detta kan orsaka att rasismen sprider sig, vilket skapar lögner och diskurser om att migrationsvågen bidrog till att ekonomin raserade. Detta innebär således att skulden läggs på migranterna och utlänningarna, vilket skapar en växande vardagsrasism. Konklusionen är att det krävs en bredare fördelning av samhällets insatser och åtgärder samt att fler samhällsfaktorer än endast en uppmärksammas vid arbetet för att motverka rasistiska strukturer. Forskningsstudien blir aktuellt vid bekämpning av vardagsrasism eftersom ämnet befinner sig i anslutning med andra former av rasism. Dessa former påverkar varandra och resulterar i att rasismens olika uttryck blir starkare och mer genomträngande när de hamnar i relation med andra faktorer. För att undvika polarisering och för att motverka vardagsrasism krävs det att samhället tar hänsyn till olika samhällsfaktorer samtidigt. Skulle man bortse från detta kan de utsatta individerna bli fortsatt betraktade som den avvikande gruppen i relation till majoritetssamhället (Wigerfelt & Wigerfelt, 2014: 68).

2.5 Studiens förhållningssätt till forskningsfältet

Studien kommer i likhet med ovanstående forskningsstudier att tillämpa en kvalitativ metod för att studera vardagsrasismen. Den tidigare forskningens resultat indikerar att vardagsrasism pågår oavbrutet i de utsatta individernas vardagsliv och kan påverka det psykiska välmåendet. Materialet visar även att vardagsrasism och rasistiska uttryck är någonting som inte enbart bedrivs av högerextrema rörelser, utan utgörs och reproduceras främst av ett strukturellt förtryck som grundar sig i vad den etniskt svenska majoritetsbefolkningen anser vara avvikande.

Jag menar att det finns en begränsad kunskap och en avsaknad av tidigare forskningsstudier som belyser hur utsatta individer menar att den svenska majoritetsbefolkningen väljer att hantera och reagera på förekomsten av vardagsrasism. Studien har därför som avsikt att öka

medvetenheten om vardagsrasismens påverkan på utsatta individer i syfte att uppmärksamma de förtryckande strukturer som många dagligen får utstå.

3. Teoretiskt ramverk

I detta kapitel presenteras studiens tre grundläggande teorier. Inledningsvis berörs Esseds teori och definition av vardagsrasism. Teorin förklarar hur vardagsrasism reproduceras samt vilka konsekvenser detta kan innebära för samhället. Vidare förklaras teorin om “vi” och “de Andra” och hur den konstruerar distinkta skillnader mellan samhällets grupper. Slutligen presenteras Goffmans teori om stigma och dess påverkan på människans sociala identitet.

3.1 Vardagsrasism

Teorin om vardagsrasism beskrivs som en subtil rasism som äger rum i människors vardagsliv. Essed (1991: 2) beskriver teorin som en mer underliggande och dold form av rasism som yttrar sig genom människans etniska härkomst och bakgrund. Det går att tolka dessa förhållanden som en följd av den exkluderande situation som uppstår när somliga människor avgränsas och anses som avvikande i jämförelse med landets majoritetsbefolkning. Även om vardagsrasismen oftast gör sig framträdande genom individuella påhopp och yttranden har den sin grund i samhällets kollektiva strukturer då den härstammar från de systematiska rasistiska normer som reproduceras och upprätthålls.

Vardagsrasism, liksom andra uttryck för rasism, har förekommit i form av rasistiska diskurser och rutiner under hela människans liv (de los Reyes & Kamali, 2005: 71). de los Reyes och Kamali (2005: 74) redogör för vardagsrasism utifrån Esseds teori och menar att den reproduceras och anträffas i majoriteten av samhällets vardagliga arenor och beskrivs som en individs reaktion gentemot en annan individ till följd av hans eller hennes kultur, etnicitet, bakgrund och så vidare. Vardagsrasism är en företeelse som exponerar sig i människans rutinmässiga vardagsliv och som reproduceras genom omgivningens beteenden, fördomar och språk.

Vardagsrasismen är ett märkbart samhällsproblem som berör de utsatta individerna samtidigt som det går obemärkt förbi de som själva inte utsätts (Wigerfelt & Wigerfelt, 2014: 53). Upplevelsen av vardagsrasism beskrivs som frekventa orättvisor som antingen har eller kan få en underliggande inverkan på individens psykiska välmående. Orättvisorna kan till slut bli en del av individens vardagsliv och göra avtryck på den mänskliga tillvaron (de los Reyes & Kamali, 2005: 72). Vardagsrasism är med andra ord rutinmässiga vardagliga attityder som utövas av omgivningen till följd av samhällets konstruerade normer och fördomar. Eftersom

fenomenet förekommer i vardagslivet är handlingarna med stor sannolikhet oreflekterade och därmed socialt konstruerade (Wigerfelt & Wigerfelt, 2015: 269).

Rasistiska föreställningar om andra individer resulterar i att polariseringen ökar, vilket kan skapa exklusion (Lidskog & Deniz, 2009: 103). De handlingar som indikerar på förekomsten av vardagsrasism kan av icke utsatta individer betraktas som lindriga, vardagliga eller triviala. I själva verket kan dessa handlingar och uttryck orsaka att den utsatta individen tar ställning och uppfattar sig själv som "den Andra" (Essed, 1991: 3). När individer anses avvika från samhällets normer kan bland annat makthierarkier och etniska ojämlikheter bildas. De redan givna normativa föreställningarna är svårföränderliga och det kan förekomma en påtaglig orättvisa med rasistisk grund (Lidskog & Deniz, 2009: 103). Vardagsrasismen överlever och reproduceras genom att människor fortsätter att skapa tydliga skillnader mellan "vi" och "de Andra". Att skapa sådana avstånd alierar delar av samhället och markerar vilka som befinner sig inom ramen av vad som anses vara "normalt" respektive "onormalt" (Wigerfelt & Wigerfelt, 2014: 53).

3.2 "Vi" och "de Andra"

Hur ett samhälle är ordnat beror på vilka diskurser som råder i den aktuella tiden. Detta innebär att normer beslutar vilka individer som anses agera och handla "rätt" respektive "fel" samt vilka som placeras i kategorin "vi" och "de Andra" (Börjesson, 2003: 21). Det produceras och upprätthålls distinkta skillnader mellan å ena sidan "vi", ett lands majoritetsbefolkning, och "de Andra", de individer som anses vara avvikande i jämförelse med denna majoritet. Denna samhällsliga struktur bildar ett främlingskap som tar sin grund i rädslan för att ställas inför det normativt avvikande. Genom att känna främlingskap till en viss grupp kommer den andra gruppen att förknippa sig själva med positiva värden och definiera sig själva som "vi", medan de så kallade "Andra" tilldelas negativa värden och betraktas som motståndare. "Vi"-gruppen kommer därmed att medvetet ställa sig i motsats till "de Andra" genom det främlingskap som konstrueras (Ericsson, 2016: 12).

De los Reyes och Kamali (2005: 11-12) talar om främlingskapet och att det ligger till grund för de stereotyper och föreställningar som reproduceras angående vad som anses vara avvikande för en människas identitet. Samhällets individer delas upp i bestämda positioner och egenskaper utifrån härkomst, utseende, kultur och så vidare. Författarna talar vidare om "svenskhet" i relation till "invandrarskap" och hävdar att invandrare med ett avvikande

etniskt svenskt utseende endast anses utgöra spegelbilden av svenskhet och "svenskar". Spegelbilden innebär att det blir svårt, eller omöjligt, för en invandrare eller utländsk individ att uppnå en svenskhet och tillhöra "vi". Samhällets strukturer är så pass förankrade i redan bestämda normer att det blir omöjligt att eliminera skillnaden mellan etniskt svenska och icke etniskt svenska individer. Att som utländsk känna sig integrerad, inneha ett svenskt medborgarskap, tala felfri svenska samt fira svenska traditioner kan enligt författarna på sin höjd "...erbjuda en tillfällig (gäst)plats i svenskhetens boning" (de los Reyes & Kamali, 2005: 12).

Konstruktionen av "vi" och "de Andra" är svår att bryta. Nira Yuval-Davis (1997: 43-47) förklarar att individer som har liknande härkomst, ursprung och kulturell bakgrund har stor sannolikhet att inkluderas i samhället, medan individer med "fel" eller avvikande härkomst kommer att skiljas från den sociala gemenskapen. Yuval-Davis menar att det finns mängder av de så kallade "Andra" som skiljer sig från det typiska "vi". Tillsammans kan även "de Andra" utgöra ett gemensamt "vi" där en likadan process förekommer; ett antal individer inkluderas medan andra exkluderas. Med andra ord beror inklusion på vilken situation eller arena individen befinner sig i och om identiteten anses vara accepterad i det sociala sammanhanget. Viktigt att förtydliga är att "de Andras" egna så kallade "vi"-grupp inte utgör samma gemenskap som majoritetssamhällets "vi" eftersom "de Andra" aldrig kan utgöra majoritetsbefolkningens definition av vad som bedöms som "vi".

När vi granskar och förstår allmänna diskurser inser vi vilka diskurser som *inte* anses som acceptabla (Börjesson, 2003: 38). Diskurserna tydliggör skillnaden mellan "vi" och "de Andra" och förklarar vilka som är "svenskar", "invandrare", "män", "kvinnor", "homosexuella" och så vidare. Detta bidrar i sin tur till föreställningar om vilka som passar in i samhället och vilka som förblir de avvikande (Schmauch, 2006: 4). Diskursen om vem som är invandrare och vem som inte är det kan skapa samhällsklyftor och separera individer från varandra. Detta skulle kunna resultera i att vardagsrasismen blir framträdande eftersom vi kategoriserar människor utifrån strukturella makt hierarkier.

3.3 Stigma

Erving Goffmans (2011: 9-10) teori om stigma förklarar hur individer kan bli kategoriserade och tillskrivas negativa egenskaper utifrån sina yttre attribut. Detta genom att omgivningen kan uppfatta dem som avvikande i jämförelse med andra människor. Redan vid samhällets

första anblick av en främling har förutfattade meningar skapats om hans eller hennes sociala identitet då hen jämförs med samhällets normativa förväntningar. Baserat på den bedömning som görs utifrån individens utseende kan en kollision uppstå mellan vad som faktiskt överensstämmer med individens identitet och vad som är omgivningens uppfattningar. Stigmatisering av människor orsakar en ökad uppdelning av "vi" och "de Andra" då de förutfattade meningarna skapar föreställningar om den stigmatiserades identitet.

Goffman (2011: 11) beskriver stigma som omgivningens syn på vad som anses vara en misskrediterande egenskap hos individen. Utifrån denna egenskap blir hen inplacerad i en specifik kategori och tilldelas en redan fastslagen social identitet. Det som däremot avgör om främlingen kommer att bli stigmatiserad eller ej är hans sociala relation till omgivningen. Relationen är nödvändig då en specifik egenskap hos en människa kan anses som positiv i ett sammanhang där individen innehar god relation med sin omgivning. Samma egenskap kan i ett annat sammanhang anses som negativ om relationen med omgivningen är obefintlig. Detta resulterar i att han eller hon blir stigmatiserad.

Stigma är en process som äger rum i alla de sammanhang där identitetsnormer förekommer (Goffman, 2011: 141). Goffman (2011: 12) beskriver tre typer av stigma. Den första formen benämns som *kroppsliga missbildningar* och kännetecknas av ett kroppsligt stigma som omgivningen lägger märke till omgående. Den andra formen benämns som *fläckar på den personliga karaktären* och associeras med egenskaper i form av oönskade beteenden. Dessa oönskade beteenden kännetecknas av det som ägt rum i det förflutna, exempelvis hemlöshet, alkoholmissbruk och självmordsförsök. Den sista formen är det *tribala stigmat* och identifieras genom att människan kategoriseras utifrån sin etnicitet, hudfärg och religiösa tillhörighet. Det tribala stigmat kan misskreditera en hel samhällsgrupp och få en enskild individ att stigmatiseras som en tillhörande del av gruppen.

Den negativa kategoriseringen blir följaktligen en nedvärdering av människans persona med tanke på att omgivningen anser individens egenskap som mindre önskvärd eller annorlunda i jämförelse med allmänhetens (Goffman, 2011: 10). För att förtydliga är stigma ingen egenskap som den enskilda individen nödvändigtvis innehar, utan är istället någonting som omgivningen tillskriver. Stigmatiseringsprocessen är således socialt konstruerad utefter de normer som samhället format (Goffman, 2011: 149).

4. Metod och material

I detta kapitel kommer studiens tillvägagångssätt att beskrivas. En kvalitativ metod tillämpas för att besvara syftet och belysa hur informanterna menar att vardagsrasism tar sig uttryck i det svenska samhället (Bryman: 2011: 46). För att införskaffa kunskap om ämnet har tidigare forskning, teorier samt relevant litteratur studerats och kritiskt granskats i syfte att öka tillförlitligheten (Aspers, 2011: 15). Utifrån Göran Ahrne och Peter Svenssons (2011: 10) förklaring av forskningens olika intervjuformer sker generering av empiri genom semistrukturerade intervjuer tillsammans med fem kvinnliga informanter. Detta genomförs för att skapa en kommunikativ relation och ta del av kvinnornas upplevelser. Som författare är jag beroende av deras erfarenheter för att på ett rättvist sätt redogöra för vardagsrasism.

4.1 Kvalitativ metod

För att studiens frågeställningar ska kunna besvaras tillämpas en kvalitativ metod då ändamålet är att undersöka individers erfarenheter och känslor angående vardagsrasism och dess uttryck. Den kvalitativa metoden är relevant för studiens syfte, innehåll och mening, då den används när en mer omfattande kunskap om forskningsområdet ska införskaffas (Ahrne & Svensson, 2011: 16). Jag har önskat en mer personlig kontakt med informanterna eftersom det enligt Per-Hugo Skärvad och Ulf Lundahl (2017: 193) anses öka validiteten. Att enbart använda en kvantitativ metod skulle innebära att studera områden som bland annat fokuserar på frekvensen för individernas utsatthet av vardagsrasism. Studiens frågeställningar skulle därmed inte vara möjliga att besvara på varken ett utförligt eller tillförlitligt sätt. Tillämpningen skulle enligt Ahrne och Svensson (2011: 16) kunna bidra till en märkbart begränsad förståelse för ämnet i jämförelse med vad den kvalitativa metoden kan tillföra.

4.2 Intervju som metod

Enligt Patrik Aspers (2011: 139) bör man i en intervjustudie samla in ett brett och djupgående empiriskt underlag, bland annat för att öka studiens tillförlitlighet. I studien används därför intervjuer som metod för att jag ska komma i kontakt med informanterna på ett sätt som jag menar att till exempel en renodlad eller icke deltagande observation eller enkätstudie inte hade uppnått. Utifrån studiens syfte menar jag att intervjuer utgör en god metod för att besvara frågeställningarna och studera området på ett mer noggrant sätt. En renodlad observation som inte innehåller intervjuer med informanterna menar jag hade varit otillräckligt för att besvara frågeställningarna eftersom det krävs att jag som intervjuare får

kvinnornas personliga erfarenheter och känslor om vardagsrasism. Under en intervjusituation kan jag muntligt informera informanterna om syftet, förklara studiens användningsområde, få deras samtycke och deltagande och så vidare (Bryman, 2011: 441-442). Jag vill dessutom få så mycket information som möjligt av kvinnorna och vill därför kunna ställa följdfrågor och samla in tilläggsinformation. En intervju underlättar arbetet med att få en djupare förståelse för deras upplevelser och känslor av vardagsrasism (Bryman, 2011: 229).

4.2.1 Semistrukturerade intervjuer

Alan Bryman (2011: 413-416) understryker semistrukturerade intervjuer som mer öppna och oplanerade än exempelvis strukturerade intervjuer. Samtliga intervjuer i studien är därför semistrukturerade och tillåter mig att följa min formulerade intervjuguide med undantag för att ställa spontana följdfrågor. Metoden har varit en tillgång när flertalet intervjuer har genomförts för att på ett enklare sätt kunna jämföra det insamlade materialet med varandra. Den semistrukturerade intervjuformen används tillsammans med en intervjuguide för att säkerställa att frågeställningarna blir belysta under intervjuerna. Under intervjuerna har jag varit tydlig med att ge alla informanter tillåtelse att tala fritt och besvara frågorna på deras sätt för att minska min eventuella intervjuareffekt. Den semistrukturerade intervjuformen har bidragit till att jag fått nya synvinklar och perspektiv på vardagsrasism. Kvinnorna har även fått lov att fokusera på sådant de anser är viktigt och relevant att nämna.

4.2.2 Intervjuguide

En intervjuguide (se bilaga 8.1) skapades innan intervjuerna genomfördes. Intervjuguiden är utformad utifrån studiens syfte och frågeställningar och består av en sammansättning frågor som fungerar som en mall för att jag ska få en bild av vad som behöver beröras (Bryman, 2011: 419). Intervjuguiden består av 12 frågor som har ställts till alla medverkande. Utifrån Runa Patel och Bo Davidsons (2011: 77) rekommendationer om intervjuens upplägg har intervjufrågornas ordningsföljd placerats på ett genomtänkt sätt. Intervjuerna inleds med neutrala faktafrågor som berör informanternas ålder, födelseland och antal år de har bott i Sverige för att inleda på ett behagligt sätt, men även för att inte tvinga dem att besvara känsliga frågor direkt. Frågor som berör deras erfarenheter om vardagsrasism och som kan vara känsliga är placerade senare i intervjuerna för att de ska ha blivit mer bekväma med situationen och med mig som intervjuare. Den avslutande frågan tillåter informanterna att ställa frågor om studien eller informera mig om saker som de menar att jag borde ha kunskap

om. Detta görs för att avsluta intervjun på ett neutralt sätt, men även för att ge informanterna möjlighet att tillägga information som kan vara betydelsefullt för studien.

Jag har utifrån Patel och Davidsons (2011: 78-79) rekommendationer undvikit att formulera intervjufrågorna på ett ledande sätt i syfte att kvinnorna ska svara utifrån sina egna tankar och erfarenheter och inte säga det som de tror att jag vill höra. För att göra studiens resultat ännu mer tillförlitligt och överförbart finns inga negationer formulerade eftersom jag inte vill riskera att förvirra informanterna eller skapa missförstånd. Utöver de 12 frågorna har även följdfrågor tillkommit. Följdfrågorna har ställts för att bidra till fördjupade svar kring vardagsrasism och kvinnornas erfarenheter.

4.3 Presentation av studiens informanter

Studiens informanter utgörs av fem kvinnor som alla har erfarenheter av att utsättas för vardagsrasism. Kvinnorna är mellan 22 och 37 år. Nedan följer korta beskrivningar av respektive informant. Observera att de namn som benämns i studien är pseudonymer för att upprätthålla kvinnornas anonymitet.

1. Vanessa är 23 år och är född i södra Afrika. Hon flyttade till Sverige tillsammans med sin familj när hon var fem år.

2. Danielle är 31 år och är född i Sverige. Hon har ursprung från västra Afrika där båda hennes föräldrar är födda.

3. Thea är 22 år och är född i södra Asien. Hon är adopterad av en svensk familj och flyttade till Sverige när hon var fyra månader.

4. Naomi är 28 år och är född och uppvuxen i västra Asien. Hon flyttade till Sverige för fem år sedan.

5. Alexandra är 37 år och är född och uppvuxen i västra Asien. Hon flyttade till Sverige för sju år sedan.

4.4 Urval

Urvalet utgörs av de fem kvinnor som medverkat i de semistrukturerade intervjuerna. Att finna lämpliga informanter krävde engagemang och tålamod från min sida. Jag har valt att fokusera på att synliggöra kvinnans perspektiv av vardagsrasism och hur de blir behandlade i

det svenska samhället. Valet av antalet informanter grundar sig i att jag vill få en fördjupad bild av varje kvinnas livserfarenhet om vardagsrasism. Att fokusera på ett mindre antal ger mig en större möjlighet att få en bredare och mer personlig bild av dem.

Urvalsmetoden för studien är ett ändamålsenligt urval. Valet av urvalsmetoden grundar sig främst i att det underlättar för mig att komma i kontakt med relevanta informanter, men urvalsmetoden är även gynnsam att använda när ett känsligt ämne som vardagsrasism ska undersökas (Bryman, 2011: 194). I ett sådant här sammanhang går det till exempel inte att genomföra ett randomiserat eller systematiskt urval eftersom en slumpmässigt utvald grupp inte hade uppfyllt studiens syfte (Bryman, 2011: 185). Validiteten och reliabiliteten hade därmed blivit låg (Bryman, 2011: 50). För att finna relevanta informanter gjorde jag ett subjektivt val för att säkerställa att syftet och frågeställningarna skulle bli besvarade. Förutsättningen var att informanterna skulle ha erfarenheter av att utsättas för vardagsrasism då jag ville få en så beskrivande bild som möjligt. På så sätt var urvalet även av strategisk karaktär (Bryman: 2011: 392).

Den första kvinnan som ville medverka var Vanessa. Henne kom jag i kontakt med genom en klasskamrat. Jag kontaktade henne och vi bestämde gemensamt ett datum samt en plats för var intervjun skulle äga rum. Efter det beslutade jag mig för att kontakta nuvarande studenter i årskurs ett och två på kandidatprogrammet *Mångfaldsstudier* på Malmö universitet. Genom universitetets mailfunktion på lärplattformen 'Canvas' kontaktade jag 103 studenter och fick svar från två män som kunde tänka sig att medverka (se bilaga 8.2). Med tiden ändrades studiens planer och jag bestämde mig för att endast undersöka kvinnor. Jag kontaktade därför männen igen och berättade att studien tagit en annan riktning och tackade dem för visat intresse. Studiens övriga informanter, Danielle, Thea, Naomi och Alexandra, kom jag i kontakt med genom en vän som kunde intyga deras erfarenheter av vardagsrasism. Jag kontaktade var och en och vi bestämde när intervjuerna skulle genomföras samt om de skulle ske digitalt eller fysiskt.

4.5 Genomförande av intervjuer

Totalt har fyra semistrukturerade intervjuer genomförts, varav tre individuella med Vanessa, Danielle och Thea samt en parintervju med Naomi och Alexandra. Kvinnorna har själva fått bestämma tid och plats för sina intervjuer och befunnit sig i miljöer som känts trygga för dem. Enligt Bryman (2011: 241) kan miljön spela en roll för informanternas svar och

inställning intervjun. Både jag och kvinnorna såg därför till att vara ensamma i rummen där ingen annan kunde lyssna och där deras svar inte riskerade att bli styrda av utomstående.

På grund av Covid-19 och den rådande pandemin har intervjuerna anpassats efter kvinnornas säkerhet och önskemål. Vanessas och Danielles intervjuer har därför genomförts digitalt via videotjänsten 'Zoom'. Detta på deras begäran, men också för att följa Folkhälsomyndighetens rekommendationer och minimera risken för smittspridning (Folkhälsomyndigheten, 2021). De digitala intervjuerna gick bra att genomföra trots omständigheterna. Vi hörde varandra tydligt och deras ansiktsuttryck, röstlägen och kroppsspråk framgick. Resterande två intervjuer med Thea, Naomi och Alexandra skedde fysiskt, ansikte mot ansikte. Intervjun med Thea ägde rum i ett avskilt rum på hennes arbetsplats. Naomis och Alexandras önskemål var att genomföra intervjun i par samt att träffas fysiskt i hemmet eftersom vardagsrasism är ett känsligt ämne för dem att diskutera. Dessutom kände de sig mer trygga och bekväma i hemmiljön. Slutsatsen är att det gick lika bra att genomföra de digitala intervjuerna som de fysiska. Alla intervjuer har en minimilängd på en timme, vilket ger ett relativt omfattande material. Den längsta intervjun är över två timmar och ger en stor mängd data.

Intervjun med Naomi och Alexandra skedde till skillnad från resterande intervjuer på både svenska och engelska då Alexandra föredrog det engelska språket. Bryman (2011: 241) förklarar att språkskillnader mellan parterna skulle kunna orsaka tolkningsfel under intervjuerna. Jag är medveten om att det kan uppstå fel i min transkribering samt analys av det engelska materialet då engelska inte är mitt modersmål. Jag har därför ansträngt mig för att förstå och tolka hennes ord på korrekt sätt.

Enligt Bryman (2011: 229) kan intervjuer mellan informant och intervjuare orsaka skevhet i materialet. Eftersom jag som etniskt svensk och vit kvinna intervjuar individer som utsätts för vardagsrasism är jag medveten om att deras bild av mig skulle kunna orsaka just skevhet. Jag själv är inte utsatt för vardagsrasism och min önskan är att de ska känna sig bekväma med att berätta sina upplevelser, men framförallt att de inte förskönar berättelserna. Jag kan inte vara säker på att våra olikheter inte har påverkat studien, men jag är medveten om att informanterna kan ha begränsat sina svar.

4.6 För- och nackdelar med intervju som metod

Semistrukturerade intervjuer har använts för att nå djupare förståelse och ett mer omfattande material. Metoden och intervjuguiden skapar en struktur som är fördelaktig när flera olika informanternas upplevelser och känslor ska analyseras och sammanställas. Intervjuguiden utgör en viktig del för att studien ska bli strukturerad, tillförlitlig men också upprepningsbar (Bryman, 2011: 416). I intervjuerna har jag kunnat ställa följdfrågor till individerna för att få mer utvecklade och fördjupade svar, vilket inte är möjligt i en kvantitativ enkätstudie då lika avancerade frågor inte kan ställas (Bryman, 2011: 229-230).

Som intervjuare har jag varit ständigt närvarande när kvinnorna besvarat intervjufrågorna, vilket är till en fördel för att minska eventuellt bortfall i form av att de antingen inte vill eller kan besvara frågorna (Bryman, 2011: 231). En fördel är att det går att skapa en kommunikativ relation med individerna oavsett om intervjuerna inträffar fysiskt eller digitalt, där jag som intervjuare kan ta del av individernas ansiktsuttryck, kroppsspråk och röstläge. Detta är viktigt för min förståelse av deras upplevelser om vardagsrasism. Vikten av att kunna observera sin informant är stor och en telefonintervju hade till exempel försvårat min uppfattning om informantens upplevelser och känslor. Detta hade orsakat att studiens trovärdighet försämrats (Skärvad & Lundahl, 2017: 193-194).

Nackdelen med intervjuer är att jag som intervjuare kan leda samtalet i en annan riktning än vad som är tänkt att undersökas och att den så kallade intervjuareffekten kan bidra till att validiteten blir lägre. Jag har därför försökt att vara så objektiv och opartisk som möjligt för att skapa ett tillförlitligt resultat (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2011: 47).

4.7 Validitet och reliabilitet

Studien strävar efter att nå en god nivå av validitet och reliabilitet samt att få förståelse för informanternas upplevelser och känslor om vardagsrasism. Den interna validiteten utgör studiens trovärdighet och innebär att det insamlade materialet är förenligt med de teorier som presenteras. Den externa validiteten innebär studiens generaliserbarhet och handlar om i vilken utsträckning resultaten kan appliceras på andra sociala situationer. I kvalitativa studier är det svårt att nå ett generaliserbart material och resultat eftersom urvalet ofta är begränsat. För att nå hög extern validitet hade studien behövt ett större antal informanter (Bryman, 2011: 352). Generaliserbarheten i studien blir därför låg eftersom materialet och resultaten är unika

för undersökningsgruppen och inte kan appliceras på övriga individers upplevelser och känslor om vardagsrasism. Istället bidrar studien till en kontextuell förståelse och belyser kvinnornas erfarenheter och känslor om ämnet (Bryman, 2011: 372).

Den externa reliabiliteten innebär enligt Bryman (2011: 352) i vilken utsträckning studien kan replikeras. Att upprepa en kvalitativ studie kan vara svårt eftersom undersökningens sociala miljöer, individer och dess beteenden är föränderliga. För att eftersträva en så hög extern reliabilitet som möjligt har studiens tillvägagångssätt och metodval motiverats och redovisats på ett utförligt sätt för att kunna replikeras av andra individer vid andra tillfällen.

4.8 Etiska reflektioner

För att producera kunskap om vardagsrasismens konsekvenser måste studien innehålla väsentliga frågor och utsöndra kvalitet. En del av denna kvalitet uppnås genom att informanterna skyddas från att utsättas för "...psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning" (Patel & Davidson, 2011: 62). Intervjuguiden är därför skapad med etiska och moraliska aspekter i åtanke då vardagsrasism kan vara känsligt. Jag har genomsökt guiden flera gånger för att försäkra mig om att inga frågor skadar informanterna.

Jag som intervjuare och författare måste respektera kvinnornas vilja och ovilja att berätta om sina erfarenheter. De etiska principerna är nödvändiga att ha i åtanke och utgör en viktig grund för att visa informanterna respekt. Studien följer därför de fyra forskningsetiska kraven som Vetenskapsrådet har konstruerat; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Patel & Davidson, 2011: 63). Avsikten med kraven är att "...människors välfärd skall ges företräde framför samhällets och vetenskapens behov" (Svensson & Ahrne, 2011: 31).

När det kommer till *informationskravet* har varje informant blivit både skriftligt och muntligt informerad om vem jag är, studiens syfte och varför jag vill genomföra den. *Samtyckeskravet* är uppfyllt genom att jag påmint informanterna om att deras deltagande är frivilligt och att de får lov att avbryta sin medverkan när som helst, både innan, under och efter att intervjun är genomförd. Alla informanter gav samtycke till att spela in samtalen för att underlätta arbetet av transkriberingen samt för att materialet skulle bli mer rättvist och trovärdigt (Patel & Davidson, 2011: 63).

Konfidentialitetskravet uppfylls genom att respektive individ blivit informerad två gånger, före och efter intervjun, om att de är anonyma samt att de kommer att få fiktiva namn i studien i syfte att ingen utomstående ska förstå vilka de är. Jag klargjorde för dem att deras härkomst skulle bli en betydande del av studien, men att deras anonymitet kvarstod genom att deras ursprung benämns genom vilken del av kontinenten de härstammar från, exempelvis södra Asien och västra Afrika. De inspelade intervjuerna kommer att raderas när studien är slutförd. Den sista principen, *nyttjandekravet*, klargjorde jag genom att benämna att det material som samlas in endast kommer att brukas av mig i studiesyfte. Jag förklarade även att det endast skulle användas som en kandidatuppsats för Malmö universitet (Patel & Davidson, 2011: 63).

Innan intervjuerna avslutades erbjöd jag alla medverkande att läsa studien innan den färdigställdes. Detta för att låta dem ge mig sitt godkännande, men även för att höra deras synpunkter. Två kvinnor ville ta del av studien innan den slutfördes. Resterande kommer att få ta del av den färdigställda studien.

5. Resultat och analys

Vid analysering av materialet har en tematisk analys nyttjats. De transkriberade intervjuerna har noggrant lästs igenom flera gånger innan de delats upp i tre kategorier utifrån studiens frågeställningar. Utifrån kategorierna har gemensamma nämnare funnits som sedan resulterat i teman. Materialet har analyserats med studiens teorier om vardagsrasism, "vi" och "de Andra" och stigma. Att tematisera materialet simplificerade processen att finna väsentliga citat och gemensamma nämnare utifrån informanternas ord (Bryman, 2011: 528).

5.1 Vardagsrasismens uttryck och uppträdande i samhällliga arenor

Samtliga informanter intygar att vardagsrasism är förekommande i majoriteten av samhällets arenor och att det är någonting de ofta utsätts för. Gemensamma nämnare för dessa arenor är arbetsmarknaden, skolan, affärer och butiker, på stan, svenska myndigheter, sjukvården och kollektivtrafiken. Andra arenor där informanterna upplevt vardagsrasism är på bostadsmarknaden, gränskontroller, restauranger, på semester och så vidare. I likhet med Schmauchs (2006: 185) resultat visar denna studie att vardagsrasism existerar på samhällets alla nivåer och inte tar någon paus i människornas vardagsliv. Några informanter menar att det ibland är svårt att avgöra vad som är vardagsrasism och vad som övergår i rasism. Forskning visar att vardagsrasism ibland kan vara svårt för de drabbade individerna att förstå eftersom det inte alltid går att vara medveten om vad omgivningen gör med avsikt och inte (Walton, Priest & Paradies, 2013: 86).

5.1.1 Skolan

Skolan utgör en arena där studiens informanter upplever att vardagsrasismen upprepar sig som allra oftast. Min förståelse är att skolan är en plats där de har spenderat mycket tid och därmed kan risken för att utsättas öka. Kvinnornas uppfattning styrker uppgifter från tidigare forskning, till exempel från Tigervall och Hubinette (2010: 501) som menar att skolan är en arena där vardagsrasism ofta förekommer, både bland lärare och elever. Danielle nämner att hennes första minne av vardagsrasism kommer från skolan. Thea instämmer och menar att skolan var den plats där hon för första gången fick bekräftat att hon ansågs som annorlunda i jämförelse med resterande barn. Vanessa menar att skolan är en arena där hon blev retad för sin etnicitet då hon var den enda afrikanen i klassen:

“Resterande i min klass var ju svenskar, [...] men från Afrika var jag själv. Så då var det ofta att andra barn höll på att reta en och säga; ‘Du är brun som bajs, du är brun som bajs!’. Jag minns att jag ofta kunde gå till mina lärare och säga att jag kände mig mobbad.” - Vanessa

De nedvärderande kommentarerna från eleverna och ignoransen från skolväsendet orsakade att Vanessa bytte skola från en kommunal till en internationell. Även Danielle bytte till en internationell skola i tidig ålder och upplevde att både lärare och elever hade större förståelse för henne än den kommunala skolan. Hon beskriver att det fanns en större acceptans för mångkultur då barnen härstammade från olika länder. Vanessa är däremot inte lika övertygad och menar att vardagsrasismen och de taskiga kommentarerna blev färre, men att hon ändå hade mörkast hudfärg i klassen, vilket gjorde att hon fortfarande kände sig utstirrad och beskriver sig själv som en “punch bag”:

“Det fanns en kille i klassen som rangordnade vilka som var snyggast. Då hade han sagt till mig att jag var fulast för att jag var brun. Det blir bara en smäll rakt i hjärtat. Så jag svarade att jag vet att det finns fulare människor än mig och han svarade; ‘Ja men de är åtminstone vita’” - Vanessa

Jag vill mena att denna händelse inte ska betraktas som vardagsrasism, utan som rasism. Utifrån Mats Börjesson (2003: 21) går det att tolka att klasskamratens uttalande innebar att han delade in klassen som ett gemensamt “vi”, medan Vanessa blev ensam kategoriserad som “den Andra”. Pojken utgick från samhällets strukturer och normer och gjorde skillnad på vad han ansåg vara rätt respektive fel att vara som individ. Eftersom Vanessas etnicitet och hudfärg skilde sig från de andra barnens gjorde han en tydlig bild av vilka som tillhörde “vi” och “de Andra”. Med andra ord kan man utifrån Martin Ericsson (2016: 12) mena att killen förknippade sig själv och sina vita klasskamrater med positiva värden medan Vanessa tilldelades ett negativt värde och placerades i ett utanförskap som präglades av att hon tillhörde motsatsen.

Vanessa beskriver att hela grundskolan utgjordes av psykisk påfrestning i form av etnisk diskriminering och negativ särbehandling. Användningen av n-ordet förekom ofta på den kommunala skolan. Klasskamraternas användning av ordet bekräftar deras syn om att de ansåg att Vanessa hade en misskrediterande egenskap som skilde dem åt. Genom att bli kallad

för n-ordet blev hon utifrån Goffmans (2011: 11) teori om stigma kategoriserad och tilldelad en social identitet som klasskamraterna ansåg passa utifrån deras bedömning av hennes utseende och yttre attribut. Stigmatisering av en individ förekommer där identitetsnormer råder (Goffman, 2011: 141) och skolan är en arena där identiteter skapas och förändras för att passa in i den gemensamma normen. Vanessa stigmatiserades utifrån två av Goffmans (2011: 12) uppfattningar om stigma. Det tribala stigmat gör sig synligt eftersom klasskamraterna kategoriserade henne utifrån hennes etnicitet och hudfärg genom att kalla henne för n-ordet. Stigmat om den kroppsliga missbildningen kännetecknas av en kroppslig egenskap som omgivningen lade märke till direkt, i detta fall hennes hudfärg.

Efter att Naomi och Alexandra migrerat till Sverige började de studera svenska. Naomi beskriver hur hon blev orättvist behandlad av sin svensklärare och att hon anklagades för fusk då läraren menade att hennes inlämningsuppgift var alldeles för bra för att vara skriven av Naomi. Naomi kände att läraren betraktade henne som "den Andra" och behandlade henne annorlunda eftersom hon härstammade från ett annat land. Det uppstod maktskillnader mellan Naomi och läraren, dels på grund av deras olika kunskaper i det svenska språket, men också på grund av att läraren var svensk och Naomi var relativt ny i Sverige.

"Det var hemskt, mycket hemskt. Jag kände att läraren gav mig en känsla att jag inte var bra på någonting. Mina vänner såg på mig att jag inte mådde bra, min man såg det också. De sa att någonting hade hänt med mig och de frågade mig varför jag var så ledsen." - Naomi

Utifrån Ericsson (2016: 12) går det att tolka att den känsla som Naomi beskriver tyder på att hon blev medveten om att hon kategoriserades som "den Andra" medan läraren hade maktövertaget och tillhörde "vi", majoritetsbefolkningen. Läraren vägrade tro att Naomi var duktig på det svenska språket och antog därför att hon inte hade skrivit uppgiften på egen hand. Utöver denna upplevelse anser Naomi att skolan överlag är en bra arena att vistas på och att hon känner sig som en del av alla andra.

5.1.2 Arbetsmarknaden

Arbetsmarknaden är en arena där några av informanterna menar att det förekommer mycket vardagsrasism och negativ särbehandling. Thea arbetade tidigare som simlärare och beskriver en situation där hon har svårt att avgöra om det var en kulturkrock eller rasism:

“Jag hade hand om en elev och hennes föräldrar tyckte inte alls om att jag skulle ha hand om deras barn för att jag var mörk. [...] Jag försökte förklara för dem att jag var adopterad och att jag var svensk, fastän att det kanske inte såg ut som det. Men de accepterade inte det, så jag fick inte ha kvar eleven.” - Thea

Eftersom det är tydligt vad föräldrarnas åsikter är om Theas ursprung menar jag att denna händelse är märkbart rasistisk. Thea beskriver att hon tolkade deras blickar och kommentarer som att hennes hudfärg var äcklig. Utifrån Goffmans (2011: 9-12) teori stigmatiserades Thea av föräldrarna och tillskrevs en negativ egenskap utifrån sitt utseende redan vid deras första anblick av henne. Föräldrarna skapade fördomar om hennes sociala identitet utifrån de yttre attributen och placerade henne i ett misskrediterande fack. Theas intryck var att den sociala identitet hon blev tilldelad inte överensstämde med hennes faktiska identitet. Det tribala stigmat bidrog till att Thea placerades utanför och betraktades som avvikande på grund av hennes icke etniskt svenska hudfärg. Den svaga relationen som fanns mellan Thea och föräldrarna bidrog till att hon stigmatiserades. Om föräldrarna hade talat med Thea tidigare och skapat en god relation med henne hade hon möjligtvis inte blivit stigmatiserad, rasifierad eller tilldelats negativa egenskaper på grundval av hennes utseende.

Under Vanessas tid som sköterska inom sjukvården har hon mottagit uttryck av rasistisk karaktär. Vanessa beskriver att både patienter och kollegor bidrog till att hon kände sig ovälkommen på arbetsplatsen genom att tala om henne på nedvärderande sätt. Den sociala exkluderingen som följer av att utsättas av vardagsrasism beskriver Vanessa som påtaglig. Både inom sitt arbete och på andra arenor känner hon att hon inte får lov att ta samma plats som andra individer och att det märks stor skillnad på hur omgivningen behandlar henne i jämförelse med andra. Idag arbetar Vanessa på en annan sjukhusavdelning men hon upplever fortfarande att det finns en uppdelning mellan “vi” och “de Andra”, främst bland personalen:

“Man kan märka hur vissa kollegor pratar om invandrare till exempel. Det tycker jag är fel. Det finns fortfarande kvar och det blir ju tyvärr en daglig grej. Sen har man ju också träffat på patienter som säger att de inte vill ha någon sköterska som är invandrare eller som inte är svensk, de vill endast ha svensk personal. Då undrar man ju vad de definierar som svensk egentligen... Det har jag själv upplevt och hört några gånger.” - Vanessa

Vanessa förklarar att en kollega flera gånger har uttryckt sig på ett sätt som klargjort att hen anser att utländska individer inte har samma förståelse som svenskar. Hon upplever att kollegan hade en viss baktanke med sina uttalanden eftersom hen tog upp samtalsämnet när de utländska kollegorna befann sig i samma rum. Vanessa menar att kollegan delade upp sin omgivning i bestämda grupper utifrån deras härkomst. Kollegan bidrog därmed till en ökad uppdelning och tydliggjorde vilka som befann sig innanför mallen och utgjorde majoritetssamhället, respektive vilka som avvek och befann sig utanför. Vanessa beskriver att kollegan ofta poängterade individernas ursprung genom att säga; "Våra utländska kollegor" eller "Våra utländska vänner". Det går utifrån Yuval-David (1997: 43-47) att tolka situationen som att de individer som kollegan kategoriserade bildade ett icke önskvärt "vi" tillsammans med Vanessa. Det blir i detta sammanhang tydligt att det som omgivningen anser är små och lindriga kommentarer kan orsaka en uppdelning där de icke etniskt svenska känner sig annorlunda och självmant gör sig avvikande från sammanhanget, även om de inte vill (Essed, 1991: 3).

Till skillnad från resterande informanter har Naomi och Alexandra aldrig fått chansen att arbeta i Sverige. Naomi säger sig uppleva vardagsrasism när hon söker arbete. När hon talar med arbetsgivarna på arbetsintervjuer upplever hon att de tittar på hennes hijab istället för på hennes ansikte. Naomis erfarenheter är ett exempel på hur hon har förstått att hon tilldelas ett stigma. Hon är medveten om att de placerar henne i ett fack utifrån hennes yttre attribut eftersom hon skiljer sig från majoritetsbefolkningen. Naomis upplevelser angående hur hon blir behandlad av okända individer bekräftar Goffmans (2011: 11) teori om hur viktiga individers relationer är för att misskrediterande egenskaper inte ska uppstå. Naomis obefintliga relation till arbetsgivaren resulterade i ett förtydligande av vilka som tillhör "vi" respektive "de Andra". Medan hon befinner sig långt ner på den hierarkiska stegen, befinner sig etniskt svenska kvinnor och individer som inte bär hijab högre upp. Naomis problematik med att få ett arbete skulle kunna stärka uppfattningen om att vardagsrasism är ett samhällsproblem som kan få betydande konsekvenser för en individs framtid.

Alexandra har en universitetsutbildning som engelsklärare och arbetade tidigare som detta i sitt hemland i västra Asien. Hon beskriver hur hon var nära på att få en anställning som engelsklärare på en svensk skola:

“I nearly got a job as an English teacher, they liked me and everything went fine. But then they told me that they did not need any English teachers right now. So, I finished my studies instead. After one month I heard that they had hired another woman as an English teacher and she did not wear a hijab as I did. [...] I felt shocked and sad for a long time.” - Alexandra

Det som Alexandra och Naomi har gemensamt är deras uppfattning om att de blir rasifierade, stigmatiserade samt kategoriserade utifrån deras hijab. Under intervjun frågade jag om de upplevde att omgivningen hade specifika fördomar om dem på grund av att de är muslimer. Naomi svarade ‘ja’ och att hon föredrar att folk kommer fram och frågar henne personligen för att förhindra att fördomar och missförstånd uppstår:

“Många tror till exempel att jag är tvingad till att ha hijab, så jag vill gärna förklara för dem att jag inte är tvingad. Så att jag kan ändra deras fördomar och idéer. [...] De har en bild av oss eller en idé om hur det är. Många kan tro att vi är terrorister för att vi är muslimer. Kom och prata istället, vi är inte farliga.” - Naomi

Naomis önskan om att omgivningen ska börja kommunicera med henne går att tolka som att hon är medveten om att det finns fördomar om henne och hennes religion och att hon blir påverkad av att individer har åsikter om henne som inte stämmer. Hon säger; “Många kan tro att vi är terrorister...”, vilket kan förstås med Goffmans (2011: 9-10) teori om stigma då hon tillskrivs en negativ egenskap, endast utifrån en huvudbonad som kan förknippas med en specifik religion. Att delar av samhället tror att hon är terrorist innebär att deras första anblick av henne får dem att kategorisera henne och tilldela henne en social identitet som inte överensstämmer med verkligheten. Med utgångspunkt i teorin om stigma skapas en kollision mellan deras faktiska identiteter och vad omgivningen tilldelar dem för identiteter. Stigmatiseringen bildar därmed en ännu större uppdelning mellan kvinnorna och majoritetssamhället som gör det svårt att minska polariseringen.

5.2 Majoritetsbefolkningens hantering av samt reaktion på vardagsrasism

Kvinnorna i studien kan intyga avsaknaden av reaktion på vardagsrasism från den svenska majoritetsbefolkningen. Under intervjuerna framkom det inte en enda gång att en individ från majoritetssamhället hade försvarat dem eller sagt ifrån vid förekomsten av vardagsrasism eller andra rasistiska händelser. Thea berättar om en man som konfronterat henne på stan:

“Förra veckan var det någon som... Jag vet inte om han var sur eller var det var, men han kom fram till mig och sa; ‘Du ska inte leva på Sveriges bidrag, du ska dra hem till ditt hemland!’. [...] Det är många som tror att jag kom hit för att få bidrag, att mina föräldrar lever på mig och att det var därför de tog hit mig och sånt...” - Thea

Thea berättar att händelsen förekom på öppen gata där många människor befann sig. Hon är dessutom säker på att några individer hörde vad mannen sa. Thea uttrycker att hon blir irriterad på de som låter rasism fortgå och som struntar i att reagera. Jag frågade om liknande händelser hade skett tidigare och hur omgivningen hade agerat då:

Thea: “Alltså det är det som stör mig lite. De runt omkring är ju så fega så de vågar inte säga någonting. De typ bara står där och tittar. Sen om man skulle säga någonting till dem så står de fortfarande bara kvar och tittar utan att säga någonting tillbaka.”

Julia: “Men har du någon gång upplevt att någon står upp för dig och säger till personen som var rasistisk mot dig?”

Thea: “Alltså det är personer som jag känner i sådana fall, men ingen civilperson som jag aldrig har träffat, nej. De bara står där och glor...”

Julia: “Kan du bli irriterad på att samhället reagerar så? Att folk inte säger någonting?”

Thea: “Ja, mer såhär att man blir irriterad för att det svenska samhället är uppbyggt så.”

I situationer där den etniskt svenska majoritetsbefolkningen varken agerar eller gör aktiva handlingar för att försvara den utsatta individen blir det tydligt att samhället är uppdelat. Som teorin om “vi” och “de Andra” påvisar upprätthåller samhället tydliga skillnader mellan ett lands majoritetsbefolkning och de människor som betraktas som avvikande. Eftersom Thea har ursprung från södra Asien och har en annan hudfärg än den typiskt etniska svensken, går det utifrån Ericsson (2016: 12) att tolka det som att majoritetsbefolkningen skapar ett främlingskap utifrån den rädsla de har för att möta någonting främmande och normativt avvikande. Hon upplever ett tribalt stigma, både från mannen som konfronterade henne på stan, men också av omgivningen runt omkring som inte agerade för hennes skull. Thea, som kom till Sverige när hon var fyra månader, är uppvuxen med den svenska kulturen, säger sig inneha en svensk identitet och har svenska som modersmål. Det tribala stigma och den identitet som omgivningen tilldelar henne baserat på hennes utseende går utifrån Goffman (2011: 10) att tolka som att hon känner att den tilldelade identiteten inte överensstämmer med verkligheten. Den stigmatisering som följer blir därmed en kränkning av Theas persona och

hon anser sig skilja sig från resterande majoritetssamhälle, även om hon i grunden har en svensk identitet.

Danielle talar under intervjun om en händelse som hänt upprepade gånger. När hon och hennes sambo har tagit tåget från Danmark till Sverige har polisen valt att endast kontrollera henne av alla individer i tågvaggen. Danielle har bett polisen att även kontrollera hennes sambos pass om de ska kontrollera hennes. Polisen har vägrat och har bara velat se hennes pass. Runt omkring satt resterande resenärer och lyssnade på Danielles och polisens diskussion:

“Där skulle jag vilja säga att det kanske är problemet med Sverige, att där sitter folk i en full vagn och folk hör att jag pratar med polisen. Då hade någon svensk kunnat säga; ‘Men du hör väl att hon är svensk? Kolla alla andras pass också’. Alltså, någon hade kunnat säga någonting! Bara en person hade kunnat säga något bara för att få en person som är en utsatt medborgare att känna sig mer bekväm i det sammanhanget! Jag tror det är många som tampas med att de känner sig jävligt ensamma i sådana situationer. Man känner liksom att man bara har sig själv.” - Danielle

Danielle och Theas situationer skiljer sig från varandra samtidigt som det finns flera likheter. Båda erfar att omgivningen ignorerar det faktum att det pågår en konfrontation där rasism förekommer. Båda två kategoriseras som “de Andra” och får bekräftat från omgivningen att de anses som annorlunda i jämförelse med majoritetsbefolkningen eftersom ingen är villig att hjälpa till eller poängtera att någonting är fel. De båda utsätts dessutom för Goffmans (2011: 12) tribala stigma till följd av deras utseende. Den man som ifrågasatte Thea och polisen som konfronterade Danielle utgick från sina fördomar och antog att kvinnorna tillhörde en egen gemensam grupp med specifika och avvikande egenskaper.

5.3 Vardagsrasismens konsekvenser på kvinnornas psykiska välmående

Det är inget nytt fenomen att vardagsrasism kan få negativ påverkan på individen psykiska välmående. Ju oftare individen blir utsatt, desto större är risken att hälsan försämras (de los Reyes & Kamali, 2005: 20). Samtliga kvinnor bekräftar att vardagsrasism och andra rasistiska händelser gentemot dem någon gång har påverkat deras psykiska mående negativt. I detta avsnitt kommer Theas, Vanessas och Danielles upplevelser att beskrivas då de utgör de kvinnor som uttryckte sig allra mest om känslorna som medföljer av vardagsrasism.

På förskolan fick Thea ofta höra av andra barn att hon var annorlunda och hon förklarar att deras ord påverkade henne. Att konstant bli granskad av sin omgivning kan sänka individens självkänsla, vilket Thea blev ett bevis för (Jämte, 2013: 25). Hon beskriver detta som en relativt kort period i hennes liv men att tankarna än idag gör sig påmind och får henne att fundera på barnens uttalanden. Redan som små barn skapar vi tydliga skillnader mellan oss själva och andra, vilket innebär att vardagsrasismens maktbaserade ojämlikheter uppkommer i tidig ålder (Essed, 1991: 2). Thea förklarar att vardagsrasismen har påverkat hennes psykiska välmående i den mån att hon ofta blir påmind om att omgivningen tycker att hon avviker, vilket gör att hennes tankar har svårt att ta en paus från att se sig själv som en individ i underläge.

Vanessa berättar om sin barndom och säger att hon kände sig mycket utstirrad när hon umgicks tillsammans med sin släkt:

“Jag kanske var sex eller sju år. [...] Jag brukade spendera ganska mycket tid med mina morbröder och mostrar och de är gifta med folk från Sverige. Då var det bara jag som var ‘mörk mörk’ om man säger så. Jag minns att vi var ute och gick i Fjällbacka [...] och jag minns hur allihopa på gatan tittade på mig, typ blickar som menade att; ‘Oj, vad gör hon här?’. Så minns jag hur någon hade frågat om jag var adopterad in i familjen; ‘För hon är ju mörk!’. Jag minns hur det här kändes. Jag hade nog aldrig riktigt tänkt på i den åldern att jag såg annorlunda ut i jämförelse med vad andra gör. Men det fick mig att inse att det är något annorlunda med mig, det är något fel på mig. Det var väl första gången jag insåg att jag inte såg likadan ut som alla andra. Det var konstigt att få alla konstiga kommentarer och blickarna.” - Vanessa

Vanessa förklarar att känslorna som uppkom från händelsen har satt sina spår och påverkat henne senare i livet. I ung ålder ifrågasatte hon varför det var just hon som inte fick lov att känna sig som sig själv och undrade varför omgivningen betraktade henne som en avvikande individ som inte kan tillhöra en svensk vit familj. Samhällets intensiva blickar fick Vanessa att ifrågasätta sin egen identitet och hon förstod tidigt att hon blev stigmatiserad. Hon förklarar att hon i äldre ålder började ta avstånd från sina släktingar på grund av att hon inte orkade ta emot samhällets blickar och att folk viskade bakom hennes rygg. Omgivningens handlingar påverkade hennes psykiska mående så mycket att hon successivt slutade umgås

med sina släktingar och de negativa värden hon blev tilldelad av majoritetssamhället överförde hon senare på sig själv. Detta innebär att även om omgivningen var ovetandes om att de utförde vardagsrasism så fick det en omfattande psykisk påverkan på Vanessas mående, både för stunden men också längre fram i hennes vardagsliv.

Under intervjun med Danielle får jag känslan av att hon är en kvinna med ett starkt psyke, någonting som hon själv säger att hon tillsammans med sin familj har försökt bygga upp för att inte brytas ner av vardagsrasism. Hon nämner flertalet gånger att hon är stark och att hon har lärt sig att skaka av den största delen av samhällets fördomar om henne. Hon valde att berätta om en situation som hon menar händer ofta:

“Jag kan vara i butiken eller någon annanstans och jag kan ställa en fråga till personalen och helt plötsligt så svarar de mig på engelska, när jag precis har ställt frågan till dem på svenska. Man bara antar att jag inte kan prata svenska liksom. [...] Det låter jättehemskt, men man är typ van, jag känner ingenting. [...] Alltså jag är 31 år, jag har upplevt det i hela mitt liv, så för mig är det mer såhär... Man blir inte sur längre, jag fortsätter istället prata svenska tills personen förstår att; ‘Jaha, ja du kunde svenska...’. [...] Men min familj har haft en annan ingång och vi har pratat väldigt mycket om de här sakerna. Så att jag har varit medveten om att det är andras ignorans, det ligger inte hos mig. [...] Det är lite så man får jobba med det, annars blir det väldigt tungt att överleva i ett vitt samhälle.”
- Danielle

Danielle säger att hon inte känner så mycket inom sig när folk tilltalar henne på engelska och menar att hon är van. Familjen nämns samtidigt som en stöttepelare som har förklarat att problemet ligger hos samhällets individer då deras brist på förståelse gör att de själva porträtteras som ignoranta. Essed (2005: 74) menar att upprepade rasistiska orättvisor till slut kan bli en del av vardagslivet, vilket Danielle bekräftar när hon säger att hon är van vid att omgivningen utför handlingar mot henne med rasistisk karaktär. Vardagsrasismen normaliseras, vilket får konsekvenser på det psykiska måendet. Danielle säger samtidigt att det kan bli tungt att överleva i ett vitt samhälle om man inte arbetar upp ett starkt psyke, vilket går att tolka som att hon är mycket medveten om de konsekvenser som vardagsrasism kan orsaka. Samtidigt som hon är tydlig med att nämna att hon försöker bortse från omgivningens fördomar och normativa förväntningar säger hon att det vid vissa tillfällen känns som att hon befinner sig i ett ingenmansland:

“Jag har fortfarande djup anknytning till Afrika och åker ner varje år. Min sambo och jag pratar mycket om detta för han säger att; ‘Du är svensk’. Absolut, jag är svensk när det passar. Jag är svensk på pappret, men hamnar jag i en situation med någon så är jag inte svensk. [...] Det blir också svårt för en person att veta vilken identitet jag har, för åker jag ner till mina föräldrars hemländer så påpekar de direkt och säger; ‘Men du är ju inte en av oss’, för att jag går, pratar och betar mig på ett annat sätt. I Sverige får jag höra; ‘Men, du är inte en av oss heller’. Då finns man liksom i ett ingenmansland, man vet inte var man hör hemma. [...] Sverige skulle jag säga är ett land där det finns tydliga fack och det finns tydliga saker man gör. Livet följer liksom en bana och man gör de grejerna, men man känner liksom att man finns i ett fack, alltså att man är mitt i mellan facken, man tillhör inte någonting. Det är inte det att man känner sig ensam men man har ingen tillhörighet riktigt.” - Danielle

Hon beskriver att det är svårt att finna en plats där hon kan bli accepterad av hela omgivningen och inte bara en del av den. Det går att tolka det som att hon är medveten om att hennes identitet inte överensstämmer med det aktuella samhällets norm och hon inser att hon betraktas som “den Andra” (Yuval-Davis, 1997: 43). Med hennes ord går det att förstå att hon blir stigmatiserad i både Sverige och i det västafrikanska landet. Det spelar ingen roll var hon befinner sig, det är svårt att finna sin identitet när man inte finner en hundra procentig tillhörighet till någon av länderna. Min tolkning är att Danielle blir kategoriserad som “den Andra” oavsett var hon befinner sig samt beroende på hur samhällets normer, stereotyper och fördomar är ordnade (Börjesson, 2003: 21). Kategorin som “den Andra” är däremot formad på olika sätt. När hon är i Västafrika blir hon “den Andra” och stigmatiseras utifrån hennes yttre attribut, exempelvis utifrån hur hon går, talar och betar sig. Hon tilldelas det stigma som Goffman (2011: 12) kallar för fläckar på den personliga karaktären genom att individerna i Västafrika anser hennes egenskaper som oönskade och avvikande i jämförelse med deras egna identiteter eftersom hon är född och uppvuxen i en svensk kultur. I Sverige blir hon också betraktad som “den Andra” och upplever ett stigma. Skillnaden är att i Sverige blir hon inte endast stigmatiserad utifrån sin gångstil, talesätt och beteende, utan hon tilldelas även ett tribalt stigma i form av att hennes utseende skiljer sig från det typiska etniska svenska.

Danielle poängterar att hon, liksom alla andra, är människa och att vardagsrasism absolut kan påverka hennes psykiska välmående i den grad att hon inte alltid orkar kämpa för hennes eller andras rättigheter i ett samhälle som kännetecknas av etnisk svenskhet:

“Ibland pallar jag inte. Det var någon situation där jag och min sambo gick förbi och han sa; ‘Shit, det där var så orättvist. Varför sa du ingenting?’. För att jag inte orkar, ibland vill jag också vila. Jag pallar inte kriga hela tiden. Vem fan är det som krigar för mig när det händer mig någonting? Ibland vill jag också vara tyst, men då får man kritik för det också för då ställer man inte upp för någon annan när man egentligen gör det i alla andra lägen. Jag är också människa...” - Danielle

Danielles uttalande visar att hon som utsatt individ i ett vitt samhälle inte alltid har kraften eller viljan att försvara sig själv eller andra. Hon visar att individer med ett starkt psyke också kan känna orkeslöshet och brist på engagemang för att bekämpa rasism. Vanessa upplever liknande känslor som Danielle och menar att hon inte alltid orkar skydda sig själv och säga ifrån angående vad som är okej att säga och inte. Det går i detta sammanhang att förstå att samhällets bedömning av människan samt de frekventa vardagsrasistiska handlingarna är någonting som i många fall kan orsaka psykisk ohälsa och få konsekvenser på till och med de starkaste individerna.

6. Slutsats och avslutning

6.1 Slutsats

Samhället befinner sig i en ständig utveckling och förändras, därför menar jag att denna studie kan bidra med nya perspektiv och uppfattningar kring kvinnors erfarenheter och känslor kring att drabbas av vardagsrasism. Studien har genom kvalitativa semistrukturerade intervjuer undersökt fem kvinnors upplevelser och känslor om vardagsrasism. Med utgångspunkt i kvinnornas erfarenheter har dessa tolkats utifrån studiens tre teorier: Vardagsrasism, "vi" och "de Andra" och stigma. Teorierna har bidragit till en fördjupning av hur vardagsrasism kan tolkas och uppfattas. Syftet har varit att studera och analysera hur vardagsrasismen uttrycker sig i det svenska samhället, vilka konsekvenser uppdelningen av samhällets individer kan få samt belysa hur majoritetsbefolkningen har hanterat samt reagerat på dess förekomst.

Studien inleddes med att beskriva hur Schmauch (2006) menar att rasism och fientlighet gentemot icke etniskt svenska individer är påtaglig. Det material som uppkommit från denna studies intervjuer tyder på att informanterna bekräftar Schmauch påstående om att vardagsrasism ofta förekommer i utsatta människors vardagsliv. Forskning om olika former av rasism kommer enligt min mening alltid att vara aktuell att belysa eftersom det utgörs av många enskilda strukturella incidenter som tillsammans bildar ett mönster. Kvinnorna bekräftar detta också då det framgår att de blivit kontinuerligt utsatta för vardagsrasism sedan en tidig ålder och att det pågår än idag. Eftersom urvalet är begränsat till fem individer går resultaten inte att generalisera till samhället i stort.

6.1.1 Vardagsrasismens uttryck och förekomst

Utifrån några kvinnors erfarenheter angående var vardagsrasismen äger rum menar de att den främst förekommer på arenor där många människor befinner sig samtidigt. Vardagsrasism förekommer i majoriteten av samhällets miljöer, men de mest utsatta arenorna att vistas på är enligt informanterna skolan och arbetsmarknaden. Jag är medveten om att resultatet inte är generaliserbart och inte går att överföra på resterande utsatta individer i samhället, men det går att föra en diskussion om vad detta skulle kunna bero på. Min tolkning är att skolan och arbetsmarknaden är arenor där det kan förekomma många människor, vilket skulle kunna innebära att individer tar chansen att uttrycka sig rasistiskt eftersom de eventuellt kommer att få medhåll från andra. Från en annan synvinkel kan det däremot finnas många individer som

skulle kunna säga emot om de anser att de rasistiska uttrycken är felaktiga. Vardagsrasismen är en subtil rasism som både tidigare forskningsstudier och denna studies informanter menar kan vara svår att upptäcka, vilket kan orsaka att rasistiska uttryck om icke etniskt svenska individer fortsätter utan att ifrågasättas. Utöver skolan och arbetsmarknaden kan vardagsrasism förekomma på stan, i affärer och butiker, inom sjukvården, i kollektivtrafiken och på sociala medier. Vardagsrasismen är ständigt närvarande.

Vardagsrasismen kan visa sig i form av omgivningens ignorans och tystnad, genom kommentarer om ursprung och utseende, fördomar och stereotyper, blickar, vardagliga kränkningar och påminnelser om att individen avviker från det etniskt svenska majoritetssamhället. Det kan handla om att de känner sig utstirrade av omgivningen och deras uppfattning är att de betraktas som de avvikande i många sammanhang. De menar att det är uppenbart att många av samhällets individer stigmatiserar dem och delar in dem i konstruerade grupper. Vardagsrasismens uttryck tydliggör att kvinnorna skiljer sig från den etniskt svenska majoritetsbefolkningen då de tilldelas misskrediterande egenskaper utifrån sina utseenden och yttre attribut.

6.1.2 Majoritetsbefolkningens hantering av och reaktion på vardagsrasism

Två exempel från kvinnorna visar att den etniskt svenska majoritetsbefolkningen sällan väljer att hantera eller reagera om en individ skulle bli utsatt för vardagsrasism. Likadant här kan resultaten från kvinnornas uttalanden inte generaliseras och involvera hela den samhällsgrupp som blir utsatt för vardagsrasism. Kvinnorna uttrycker en besvikelse över att majoritetsbefolkningen inte tar rasismens problem på allvar. Danielles berättelse om incidenten på tåget är ett exempel på när majoritetsbefolkningen varken har agerat eller visat stöd för en individ som befinner sig i en utsatt position. Den tystnad som befolkningen utövar utgör ett problem som visar sig få konsekvenser då det skapar ett främlingskap och en skillnad mellan de etniskt svenska och de icke etniskt svenska.

Utifrån det resultat som studien visar verkar det vara skrämmande för delar av den etniskt svenska majoritetsbefolkningen att möta någon som avviker från den svenska normen eller som anses främmande. Folkets tystnad skulle eventuellt kunna hjälpa till förklara bilden av den etniskt svenska gruppen som ett "vi" med ett övertag, medan de utsatta individerna skulle kunna kategoriseras som "de Andra" som ingen vågar hjälpa. De som inte agerar eller hanterar vardagsrasismen upprätthåller samhällets maktstrukturer som förtydligar att de

etniskt svenska besitter en högre samhällsposition. Omgivningens avsaknad av reaktion kan bero på att vardagsrasism sker genom rutinmässiga vardagliga attityder och att de därför är omedvetna om deras uttalanden och inte reflekterar över sina handlingar. En annan tolkning är att de anser sina handlingar och uttryck som vardagliga och lindriga för individen som tvingas ta emot det.

Kvinnornas bild av den svenska majoritetsbefolkningen går att tolka som att de menar att det är svårt att förändra den negativa bild som svenskar har av dem. Normer skapas utifrån fördomar och stereotyper och konsekvensen blir att människor stigmatiseras. Uppdelningen mellan "vi" och "de Andra" orsakar att individerna med ett så kallat "osvenskt" utseende misskrediteras, medan de vita och etniskt svenska favoriseras och gynnas till följd av de rasistiska strukturerna. Vi kommer således aldrig att uppnå en jämn nivå av rättvisa i samhället om en viss samhällsgrupp oavbrutet kategoriseras och tilldelas ett stigma utifrån det som omgivningen anser är negativa egenskaper. En inklusion kan bli svår, och i värsta fall omöjlig att uppnå, exkluderingen växer sig större och rädslan för det främmande ökar.

6.1.3 Vardagsrasismens påverkan på det psykiska välmåendet

Resultaten visar att vardagsrasism har en negativ påverkan på kvinnornas psykiska välmåenden och att utsättas för flertalet rasistiska händelser kan försämra självkänslan. Utifrån materialet har informanterna inte alltid uppfattat att de blivit utsatta för vardagsrasism när de var unga. I äldre ålder har de förstått att de, i jämförelse med den etniskt svenska majoritetsbefolkningen, blivit uppdelade i kategorier och stigmatiserats utifrån deras utseende och yttre attribut. Även om vardagsrasism inte alltid har gjort sig synlig i deras ögon har deras psykiska välmående påverkats i den grad att de har fått sämre självkänsla på grund av omgivningens långvariga blickar, kommentarer, skämt, ifrågasättande med mera. Känslorna som resulterar från vardagsrasism kan få individen att ifrågasätta sin existens och identitet och varför hen är den enda i sammanhanget som betraktas som avvikande. Ord och kommentarer från andra barn kan komma att påverka individens känslor och välmående ända upp i vuxen ålder, vilket Thea och Vanessa kan intyga. Skolan är den arena där barn träffar nya människor och beslutar sig om vilka som befinner sig innanför respektive utanför den normativa mallen. Jag menar att det krävs att vi upplyser barn i unga åldrar om alla människors lika värde för att öka möjligheten till att människor med annan etnisk bakgrund än svensk får chans till en bättre psykisk hälsa.

Från intervjuerna framkommer det att det krävs ett starkt psyke för att kunna bortse från den kontinuerliga vardagsrasism som riktas mot en. I ett svenskt samhälle präglad av vithet utgör familjen en viktig stöttepelare för att ha någon att dela sina känslor med. Men även om individen har ett starkt psyke kan vardagsrasism förstöra självkänslan och den starka viljan av att inte påverkas negativt, detta eftersom vardagsrasism ständigt pågår i vardagslivet. Att vara medveten om att delar av samhället inte accepterar en kan orsaka känslan av att befinna sig i ett ingenmansland, att man saknar en stark tillhörighet. Stigmat och uppdelningen mellan "vi" och "de Andra" blir tydlig. Alla människor har känslor och vardagsrasism kan påverka det psykiska välmåendet i den grad att man inte alltid orkar kämpa för sin egen rättvisa. Att stå upp för sig själv och säga ifrån till individer som man anser bete sig rasistiskt kan bidra till att man till slut inte finner kraften att säga ifrån. Kvinnorna menar att de ibland bara vill vara tysta och ignorera det faktum att de utsätts för vardagsrasism. De kan känna en ovilja samt brist på kraft när det kommer till att försvara sig själva och detta gör sig synligt när ingen annan i omgivningen visar viljan att försvara dem. Slutsatsen är att även om individen innehar ett starkt psyke och ett gott psykiskt välmående, kan viljan att fortsätta kämpa för sin rättvisa avta, vilket kan innebära att vardagsrasismen står som segrare och övertar makten.

6.2 Förslag på framtida forskning

Studien har belyst vardagsrasismens uttryck, omgivningens reaktioner samt konsekvenser för de utsatta. Resultaten har bidragit till forskningen inom IMER. Studiens svaghet är det låga antalet informanter som gör resultaten svåra att generalisera. Kvinnornas upplevelser och känslor har gett en inblick i hur vardagsrasism framkommer, men det går inte med säkerhet att mena att alla övriga utsatta individers upplevelser överensstämmer med kvinnornas egna uppfattningar. Vid vidare forskning menar jag att det hade varit intressant att undersöka ett större antal kvinnors upplevelser av vardagsrasism för att säkerställa ett mer generaliserbart resultat. Det hade även varit intressant att undersöka männens perspektiv på vardagsrasism för att se om ämnet hade framställts på ett annorlunda sätt.

På grund av studiens omfattning har många intressanta uttalanden från kvinnorna dessvärre fått exkluderas. Under intervjuerna beskrev de till exempel de arenor som de anser är frizoner där de skyddas från vardagsrasism. Det hade därför varit av intresse att vidareutveckla en studie som fokuserar på de frizoner där individerna känner sig trygga och kan bortse från omvärldens rasistiska uttryck. Ett annat förslag på framtida forskning är att studera vardagsrasismen från ett annat perspektiv och istället undersöka den överordnade

majoritetsbefolkningen. Någonting som jag funderat över i uppsatsprocessen är om majoritetsbefolkningen är medvetna om deras påverkan på de utsatta individernas vardagsliv och psykiska välmående. Är de införstådda med att deras tystnad kan orsaka reproduceringen av de maktskillnader som redan finns mellan samhällets grupper? Är de medvetna om att de uttryck som de anser som lindriga kan få konsekvenser för de utsatta människorna?

För att utplåna samhällets normativa föreställningar och motverka vardagsrasism krävs det ett uppvaknande i människans tidiga ålder. Konsekvenserna riskerar annars att bli ojämlika förhållanden och ett fördomsfullt samhälle (Wigerfelt, 2004: 24). Studiens resultat visar att kvinnorna utsätts för vardagsrasism tidigt i livet. Tiden är kommen för allmänheten att öppna upp ögonen, bli lyhörda och föra ett samtal angående den fortlöpande vardagsrasismen. Även om det krävs avsevärt mycket mer än det sistnämnda menar jag att det är ett fundamentalt steg i rätt riktning för ett mer jämlikt och öppet samhälle med rättvisa värderingar.

7. Referenslista

7.1 Litterära källor

Ahrne, G., Svensson, P. (2011). "Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen" i Ahrne, G., Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.

Aspers, P. (2011). *Etnografiska metoder*. 2.uppl. Malmö: Liber AB.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2.uppl. Stockholm: Liber AB.

Börjesson, M. (2003). *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.

de los Reyes, P., Wingborg, M. (2002). *Vardagsdiskriminering och rasism i Sverige. En kunskapsöversikt*. Integrationsverkets rapportserie. 2002:13.

<https://mkcentrum.se/wp-content/uploads/2019/05/vardagsdiskriminering.pdf>.

de los Reyes, P., Kamali, M. (2005). "Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering" i de los Reyes, P., Kamali, M. (red.). *Bortom Vi och Dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. Stockholm: Statens offentliga utredningar, SOU 2005:41.

<https://www.regeringen.se/49bb01/contentassets/10ca6c4d2daf4916a6fcf7e91bdee5b8/bortom-vi-och-dom---teoretiska-reflektioner-om-makt-integration-och-strukturell-diskriminering-del-1>.

Ericsson, M. (2016). *Historisk forskning om rasism och främlingsfientlighet i Sverige. En analyserande kunskapsöversikt*. Stockholm: Forum för levande historia.

https://www.levandehistoria.se/sites/default/files/material_file/historisk_forskning_om_rasism_och_framlingsfientlighet_i_sverige.pdf.

Eriksson-Zetterquist, U., Ahrne, G. (2011). "Intervjuer" i Ahrne, G., Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.

Essed, P. (1991). *Understanding Everyday Racism. An Interdisciplinary Theory*. London: SAGE Publications, Inc.

Essed, P. (2005). "Vardagsrasism" i de los Reyes, P., Kamali, M. (red.). *Bortom Vi och Dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. Stockholm: Statens offentliga utredningar, SOU 2005:41.

<https://www.regeringen.se/49bb01/contentassets/10ca6c4d2daf4916a6fcf7e91bdee5b8/bortom-vi-och-dom---teoretiska-reflektioner-om-makt-integration-och-strukturell-diskriminering-del-1>.

Goffman, E. (2011). *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. 3. uppl. Norstedts.

Hübinette, T., Tigervall, C. (2008). *Adoption med förhinder. Samtal med adopterade och adoptivföräldrar om vardagsrasism och etnisk identitet*. Tumba: Mångkulturellt centrum.

Jämte, J. (2013). *Antirasismens många ansikten*. Diss. Umeå: Statsvetenskapliga institutionen, Umeå Universitet.

Lappalainen, P. (2005). *Det blågula glashuset - strukturell diskriminering i Sverige*. Utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet. Stockholm: Statens offentliga utredningar, SOU 2005:56.

<https://www.regeringen.se/49bb01/contentassets/0cf1e0d4944d469bb237b6b0945d08fe/det-blågula-glashuset---strukturell-diskriminering-i-sverige-del-2---kapitel-5-t.o.m.-kapitel-9>.

Lidskog, R., Deniz, F. (2009). *Mångkulturalism. Socialt fenomen och politisk utmaning*. Malmö: Liber AB.

Motsieloa, V. (2003). *Det måste vara någonting annat: En studie om barns upplevelser av rasism i vardagen*. Rädda barnen. Stockholm: Mångkulturellt Centrum.

<https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/2605.pdf>.

Patel, R., Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Schmauch, U. (2006). *Den osynliga vardagsrasismens realitet*. Diss. Umeå: Akademiska avhandlingar vid Sociologiska institutionen, Umeå Universitet.

Skärvad, P.H., Lundahl, Ulf. (2016). *Utredningsmetodik*. 4.uppl. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, P., Ahrne, G. (2011). "Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt" i Ahrne, G., Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.

Tigervall, C., Hübinette, T. (2010). "Adoption with complications: Conversations with adoptees and adoptive parents on everyday racism and ethnic identity". *International Social Work*. 53(4), ss.489-509.

<https://journals-sagepub-com.proxy.mau.se/doi/pdf/10.1177/0020872809359272>.

Walton, J., Priest, N., Paradies, Y. (2013). "“It Depends How You’re Saying It”: The Complexities of Everyday Racism". *International Journal of Conflict and Violence*. 7(1), ss.74-90. <https://doi.org/10.4119/ijcv-2959>.

Wigerfelt, A.S. (2004). "Forsknings och föreställningar - betydelsen av hur rasism definieras inom forskning och utredningar" i Borevi, K., Strömblad, P. (red.). *Kategorisering och integration. Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag*.

Integrationspolitiska maktutredningen. Stockholm: Statens offentliga utredningar, SOU 2004:48.

<https://www.regeringen.se/49bb03/contentassets/1acc0f0a9e59456ab0e4fff9e4936b14/kategorisering-och-integration.-om-forestallda-identiteter-i-politik-forskning-media-och-vardag>.

Wigerfelt, A.S., Wigerfelt, B. (2014). "A Challenge to Multiculturalism: Everyday Racism and Hate Crime in a Small Swedish Town". *OMNES: The Journal of Multicultural Society*. 5(1), ss.48-75. <http://hdl.handle.net/2043/17654>.

Wigerfelt, B., Wigerfelt, A.S., Kiiskinen, J. (2014). "When Colour Matters: Policing and Hate Crime". *Social Inclusion*. 2(1), ss.1-11. <https://dx.doi.org/10.17645/si.v2i1.31>.

Wigerfelt, A., Wigerfelt, B. (2015). "Antisemitiska och antiromska hatbrott i Sverige - erfarenheter, konsekvenser och hantering av utsatthet". *Socialvetenskaplig tidskrift*. 22(3-4), ss.265-282. <https://doi.org/10.3384/SVT.2015.22.3-4.2341>.

Yuval-Davis, N. (1997). *Gender and Nation*. London: SAGE Publications, Ltd.

7.2 Elektroniska källor

Antirasistiska Akademin. *Vardagsrasism*.

<https://www.antirasistiskaakademin.se/vardagsrasism/>. Hämtad 2021-02-18.

Folkhälsomyndigheten. (2021). *Så skyddar du dig själv och andra mot att smittas av covid-19*.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittykydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/skydda-dig-och-andra/skyddar-dig-mot-smittas-covid-19/>. Publicerad 2021-03-25. Hämtad 2021-04-23.

Malesevic, A. (2013). Vardagens övergrepp. *MANA Antirasistisk tidskrift*. (1), ss.23-25.

http://tidskriftenmana.se/wp-content/uploads/MANA_1-13.pdf.

8. Bilagor

8.1 Intervjuguide

Introducera studien och presentera syftet. Meddela om informanternas rätt till deltagande och anonymitet samt att spela in intervjun och samtycke därtill. Berätta även att informantens härkomst i form av kontinent (inte land) kommer att benämnas i studien. Tacka informanten för att hen vill ställa upp.

Personliga faktafrågor:

- Hur gammal är du?
- I vilket land är du född i?
- I vilka länder är dina biologiska föräldrar födda i?
- I hur många år har du bott i Sverige?

1. Om jag säger ordet “vardagsrasism”, vad tänker du på då?

- Skulle du säga att det är någonting som du utsätts för ofta?

2. När skulle du uppskatta att du själv blev utsatt för vardagsrasism för första gången?

- Är det ditt första minne av vardagsrasism?
  - **Svar Ja:** Hur valde du att hantera det? Hanterade du det över huvud taget? Tror du att du hade hanterat det annorlunda idag? Ångrar du hur du valde att agera vid tillfället? Hur gammal var du?
  - **Svar Nej:** Vad är ditt första minne av det, antingen mot dig själv eller mot någon annan? Finns det konkreta exempel som kan nämnas? Hur reagerade du? Hur gammal var du?

3. Hur frekvent skulle du säga att du blir utsatt för vardagsrasism?

- När skedde det senast?
  - Har du något exempel på en händelse som du vill berätta om? Kan du förklara vad som hände?
  - Hur kändes det inom dig, i din kropp och dina känslor?
- Upplever du att du blir utsatt för mer eller mindre vardagsrasism idag jämfört med vad du blev när du var yngre? (beroende på hur länge informanten har bott i Sverige).

4. På vilka platser i samhället har det förekommit som mest vardagsrasism gentemot dig eller någon du känner? Det kan till exempel vara på skolan, på arbetsplatsen, bland barn eller bland vuxna, svenska myndigheter, bostadsmarknaden, på stan och så vidare)

- Vill du nämna några platser som du kommer att tänka på?
- Finns det platser i samhället där du tycker att du kan känna dig fullständigt trygg och där du känner att det inte finns någon risk för att du ska utsättas för vardagsrasism? Kan du någon gång känna dig 100% trygg? Känner du att du har så kallade “frizoner” (om vi bortser från hemmet)?
- Var skulle du mena är “värst” att vistas? På vilka platser i samhället är det störst sannolikhet att du blir drabbad av vardagsrasism överlag?

5. Har vardagsrasism påverkat ditt liv i den grad att ditt psykiska välmående har blivit drabbat? Exempelvis psykisk ohälsa, depression, ledsamhet, ilska, nedstämdhet, känsla av exklusion och så vidare.

- **Svar Ja:** På vilket eller vilka sätt har ditt psykiska mående blivit drabbat? Förklara gärna.
- **Svar Ja:** Kan du känna att du ibland undviker att göra vissa saker för att undvika att utsättas för vardagsrasism? Att du hellre väljer att utesluta dig själv från vissa sammanhang än att riskera att drabbas?

6. Vilka känslor uppstår i din kropp när du antingen blir utsatt för vardagsrasism eller bevittnar andra som blir utsatta? Kan du ge exempel på känslor och händelser kopplade till dem?

7. Kan du uppleva en social exkludering till följd av vardagsrasismen? Alltså att du känner att du inte får lov att ta samma plats som andra människor?

- På vilket eller vilka sätt gör sig denna sociala exklusion synlig? Finns det något exempel att nämna? Vilka är dina känslor/Vad känner du då?

8. Upplever du att du kan bli placerad i redan bestämda sociala positioner och att folk förväntar sig att du ska ha en viss identitet?

- **Svar Ja:** Förklara gärna hur du tänker.

Hur hanterar du de fördomar som vissa personer har? På vilka platser möter du fördomar?

- Upplever du att du blir annorlunda behandlad beroende på var någonstans du befinner dig? Till exempel om du är ensam eller går tillsammans med någon annan i ett sammanhang, på skolan, på arbetet och så vidare.

9. Har du varit med om att det skett vardagsrasism mot dig på någon offentlig plats i samhället? Exempelvis på ditt arbete, i skolan, i en affär, när du ska köpa eller hyra lägenhet/hus, på stan och så vidare.

- På vilka offentliga platser?
- **Svar Ja (exempelvis skola, arbete, myndighet):** Hur valde “de” att reagera på den rasism som förekom? Gjorde “de” någonting åt problemet? Skedde det någon förändring? Valde “de” att blunda och ignorera problemet?
  - Hur var dina känslor under och efteråt?
- **Svar Ja (exempelvis på stan, i affären, på semester):** Var det någon civilperson som ingrep och märkte att händelsen skedde? Valde folk att titta på men inte hjälpa till? Hur reagerade folk runt omkring? Märkte du att folk förstod vad som hände?
  - Hur var dina känslor under och efteråt?

Eventuella följdfrågor (beroende på vad svaret är):

- Vad önskar du att “företaget”/“organisationen” hade gjort för att skapa rättvisa för dig?
- Anser du att “de” gjorde allt vad “de” kunde för att lösa problemet och uppmärksamma rasismen som förekom?
- Vad menar du att “de” hade kunnat göra annorlunda?
- Upplevde du att rasismen minskade och “blev bättre” efter att “de” gjort någonting åt det?
- Läger du själv ofta märke till så kallad “dold rasism” eller vardagsrasism, exempelvis vilka som väljs ut som frontman i reklamer, vilka personer som är ansiktet utåt för ett företag, vilka det är som väljs ut till att vinna priser i olika tävlingar, och så vidare?

10. Upplever du att du kan göra din röst hörd i det svenska samhället? Upplever du att du blir lyssnad på i olika sammanhang som du befinner dig i?

- Upplever du att du blir likadant behandlad som alla andra personer i Sverige? Om inte, hur?
- Om du vid ett tillfälle inte skulle bli hörd eller lyssnad på, exempelvis på din arbetsplats, tror du att någon i din omgivning hade agerat för din skull (både myndigheter och privatpersoner)? (Detta beror givetvis på var och i vilken situation man befinner sig).

11. Vilka insatser och åtgärder från samhället tror du behövs för att kunna arbeta med att motverka vardagsrasism? Kan du ge exempel?

- Vilka insatser är det som saknas? Vad är det vi missar att göra?
- Vad tycker du att de personer som *inte* själva blir utsatta borde göra? Vad borde de lägga märke till?

12. Uppmärksammar och talar vi tillräckligt mycket om vardagsrasism i dagens samhälle?

- **Svar Ja:** Är det någonting som hade kunnat förbättras ännu mer?
- **Svar Nej:** Vad tror du krävs för att varje individ ska förstå att vardagsrasism är ett samhällsligt problem som påverkar många av Sveriges medborgare?

Avslutningsvis, är det någonting du vill tillägga, nämna eller som du tycker att jag borde veta om? Det kan handla om information om dig, kunskap kring rasism och vardagsrasism, psykisk hälsa i samband med rasism och vardagsrasism, hur dina erfarenheter är av hur olika delar av samhället har hanterat rasism och så vidare.

Tacka för individens medverkan och avsluta. Repetera att hen kommer att vara anonym under hela uppsatsens process. Erbjud hen att ta del av den färdiga studien.

8.2 Mail till studenter på kandidatprogrammet 'Mångfaldsstudier'

"Hej,

2021-03-11

Mitt namn är Julia Andersson och jag studerar tredje och sista året på Mångfaldsstudier. Jag håller i nuläget på att skriva min kandidatuppsats och undrar därför om någon av er på programmet skulle vara intresserade av att ställa upp som mina informanter. Medverkan kommer att vara anonym och jag följer mig efter de forskningsetiska riktlinjerna. Jag kommer att behöva ungefär 5-10 stycken informanter, så tveka inte på att höra av er till mig om nedanstående information verkar intressant.

Uppsatsen handlar om vardagsrasism och jag behöver därför informanter som har erfarenhet av detta ämne och som själv har blivit utsatta för detta. Det kan exempelvis vara att du fått ta emot rasistiska kommentarer från en annan individ, blivit nekad en tjänst på grund av ditt ursprung eller namn, varit den enda som fått din biljett kontrollerad på ett tåg och så vidare. Listan kan göras lång och alla har olika erfarenheter av att utsättas för vardagsrasism och det är just detta jag vill komma åt!

Det spelar ingen roll om det är ni själva eller någon ni känner som kan tänka sig att medverka. Vill ni inte själva ställa upp så är er familjemedlem, vän, släkting, kollega etc mycket välkomna! Kravet är att de har blivit utsatta för vardagsrasism.

Syftet med studien är att undersöka, analysera och beskriva hur vardagsrasism och diskriminering tar sig uttryck i det svenska samhället idag. Jag vill ta reda på om vardagsrasismen är mer eller mindre påtaglig idag eller om informanterna anser den som oförändrad. Med kvalitativa intervjuer kommer informanternas erfarenheter av vardagsrasism att förklara på vilka sätt känslan av exkludering kan bli aktuell samt hur det psykiska välmåendet kan påverkas.

Jag hoppas att någon av er kan tänka sig att medverka, det hade underlättat väldigt mycket för mig. Hör gärna av er, antingen här på Canvas eller till min mail nedan. Skriv även om ni har mer frågor så förklarar jag gärna.

anderssonjuliaa@gmail.com"